టూత్‌పేస్టు, బ్రష్షు, పౌడరు, కాటుక, సోపు, దువ్వెన, వగైరా వగైరాలను ఒక బాక్సులో వేసి సూటుకేసులో ఒక మూల సర్దింది పెండ్లి కూతురు లలిత. పెండ్లి కొచ్చిన ఆడంగులంతా ఆ గదిలోనే చేరి ఉన్నారు. ఎవరికి తోచింది వారు మాట్లాడు తున్నారు. లలితని అదే పనిగా పరిశీలి స్తున్న ఒకావిడ అంది: "ఈ కాలం పిల్లలకి ఏం చెప్పక్కర్లేదు. పూర్వం అయితే. . ."

"ఆ. మన కాలంలో అయితే చీర అయినా కట్టుకోవడం చేతకాని వయస్సు ల్లోనే కొంప లేవో మునిగి పోతున్నట్లు ముడి పెట్టేసే వారు. చిన్నతనం. ఏం తెలిసి ఏడిచేది కాదు కాబట్టి అన్నీ . . ." ఇంకొకామె అందుకుని అంది.

"అవునమ్మా! అప్పుడు అలా ఉండేదా? ఇప్పుడు ఇదేం పిదప కాలమో! ముప్ఫయ్యేళ్ళు నెత్తి మీదికి వస్తే కానీ, అక్షింతలు పడటం లేదు." ఒక వనిత ఉవాచ.

"ఆ. కొంత మందికి అప్పటికీ లేదు." ఇంకో కామె మూతి విరిచింది.

"ఈ కాలానికి లలిత చాలా అదృష్ట వంతురాలే. నిదానం అయితే నేం? రాజా లాంటి మొగుడు దొరికాడు." ఇంకో కామె సగం సంతోషంగానూ, సగం ఈర్ష్య గానూ అంది. ఆమెకి ఇద్దరు కూతుళ్ళు ఉన్నారు. వాళ్ళని లలితతో పోల్చుకుంటే అన్ని విధాలా లలిత కన్నా అధికంగానే ఉన్నారు. వాళ్ళు అంద గత్తెలు. పెద్ద అమ్మాయి గ్రాడ్యుయేట్. రెండో అమ్మాయి పోస్టు గ్రాడ్యుయేట్. పెద్ద అమ్మాయి బ్యాంక్‌లో పని చేస్తూంది. చిన్న అమ్మాయి లేడీస్ కాలేజీలో లెక్చరర్‌గా పని చేస్తూంది. అంతో ఇంతో ఆర్థిక స్తోమతు ఉన్న వారే. అయినా, వాళ్ళిద్దరికీ ఇంకా పెళ్ళిళ్ళు కాలేదు.

లలిత అన్నీ వింటూనే, మౌనంగా తన పని తను చేసుకోంటున్నది. లలిత తల్లి కంగారు కంగారుగా అటు ఒక అడుగు, ఇటు ఒక అడుగు అన్నట్లు వేస్తూంది. ఉన్నట్లు ఉండి గదంతా నిశ్శబ్దమై పోయింది. లలిత ఆశ్చర్యంగా తల ఎత్తి గుమ్మం వైపు చూసింది. పెండ్లి కొడుకు తల్లి. లలితకి ఏం చెయ్యాలో క్షణంలో, సగంలో తోచ లేదు. తన ప్రమేయం లేకుండానే లేచి నిలబడి పోయింది. క్షణంలో కలకలం ప్రారంభ మయింది. అందరూ కలిసి ఆమెగారికి మర్యాద చేయసాగారు.

ఆమె కొన్ని క్షణాలు మౌనంగా ఉండి, వచ్చిన విషయం బయట పెట్టింది. అదేమిటంటే, వాళ్ళ అబ్బాయికి పాత పద్ధతులు అంటే అసలు గిట్టవట. అందుకని తాము పిల్లని ఏకంగా తీసుకుని వాళ్ళ ఇంటికి వెళ్ళుతామని, తిరిగి అమ్మాయి—అల్లుడు ఏ పండుగకో ఇక్క డికి వస్తారని. లలిత తల్లికి పచ్చి వెల క్కాయ గొంతులో పడ్డట్టు అయింది. అచ్చట్లు, ముచ్చట్లు సంగతి ఎలా ఉన్నా, ఇంకా సారె సామాను అనేది ఏమీ కొనలేదు. ఏ మూడో నెలలోనో పంపడం కదా—అప్పుడు కాస్త చెయ్యి వీలు చూచుకుని కొనవచ్చు అనుకున్నారు. ఇప్పుడు ఉన్న పళంగా. . . అంటే?

లలిత తల్లి నెమ్మదిగా ఆ మాటే అన్నారు. పెండ్లి కొడుకు తల్లి ఒక నవ్వులో అంతా తీసి పారేసింది. "మీ రేం కంగారు పడకండి, వదినగారూ! మా వాడితో భాగం పంచుకోవడానికి నాకు ఇంకో కొడుకు లేడు. ఉన్నదంతా వాడికే. నాకు సామాను ముచ్చట ఎక్కువ. అందుకని మా ఇంట్లో ఏ సామానుకి కొరత లేదు. వాళ్ళు వేరే కాపరం వెళ్ళే ప్రసక్తి అసలు ఉండదు. మా కున్న సామానులు చాలు మాకు. వాళ్ళిద్దరూ నూరేళ్ళ పాటు అన్యోన్యంగా కలిసి కాపరం చేస్తే అదే మాకు భాగ్యం." ఆమె అప్రయత్నంగా కళ్ళు వత్తుకున్నారు.

అందరి కళ్ళలోనూ కన్నీరు తిరిగింది. అంతేకాదు, అందరికీ ఎంతో ఆనందం కూడా కలిగింది. మండి పోతున్న ఈ రోజుల్లో ఆడపిల్లలకి పెండ్లి కావడమే చాలా కష్టంగా ఉన్నది. అవుతుందంటే ఒక సంతోషం, అయిన తరవాత వియ్యాల వారిని, పెండ్లి కుమారుని సంతృప్తిపరచలేక వ్యధ. అటువంటి ఈ గడ్డురోజుల్లో పూచికపుల్ల సారె అక్కర్లేదు అన్నారంటే అంతకన్నా అదృష్టం ఇంకేముంటుంది?

అందరికీ ఉత్సాహంగా ఉన్నది. లలిత తండ్రికి ఇంకా ఉత్సాహంగా ఉన్నది. వాళ్ళు వద్దన్నారని మానే స్తానా? ఎప్పుడో చెయ్యి వీలు చూచు కుని, వియ్యాల వారు పరమానందం పొందేటంతటి భారీ సారె పెడతానని ఆయన తనతోటి ఉద్యోగస్థుల దగ్గర ప్రతిజ్ఞ చేశారు.

లలితకి పాతికేళ్ళు వయస్సు. సెవెన్టీ ఫారమ్ సరి అయిన వయస్సు లోనే పాస్ అయింది. తండ్రి కాలేజీలో చేర్పించ నన్నాడు. 'ఈ కాలం పరిస్థితులు బాగా లేవు. నిన్ను చదివించిన కొలదీ పెండ్లి సమస్య విషమంగా పరిణ మిస్తుంది' అని ఆయన ఖరాఖండిగా చెప్పేశారు. లలితకి అది చదవాలి, ఇది చదవాలి అనే ఆశయాలు, ఆదర్శాలు వంటివి ఏమీ లేవు. అందువలన ఆమె తండ్రి మాటలకి పెద్దగా బాధ పడ లేదు. తండ్రి పెండ్లి సంబంధాలు చూడడం ప్రారంభించారు.

అయినా, ఆమె అంతగా ఊహా సౌధా లని పెద్ద పెద్దవిగా నిర్మించుకోలేదు, తండ్రి స్తోమతు తెలిసినది కాబట్టి. 'నాకు తోచడం లేదు?' అని టైపు నేర్చుకోవడం ప్రారంభించింది. టైపు హైయ్యరు, షార్టుహాండ్ లోయరు పాస్ అయింది కానీ, పెండ్లి మాత్రం కుదరలేదు. దగ్గరలోనే ఉండే హిందీ నికేతనుకి వెళ్ళి హిందీ పరీక్షలకి కట్టి పాస్ అయింది, కొన్ని పరీక్షలు. పక్క ఇంటి గదిలో పెట్టిన కుట్టు సెంటరుకి వెళ్ళి టైలరింగు నేర్చుకొంది. కాలక్షేపంకోసం ఇన్నిచేసింది గానీ, పెండ్లిమాత్రం కుదరలేదు. జాబ్ చేస్తానని తండ్రిని అడిగింది. "ఛట్! వీలులేదు" అన్నా రాయన. కానీ, లలితకి ఇరవై ఒకటి వచ్చేసింది. ఆయనలో ఏదో దిగులు ప్రారంభమయింది—అసలు కూతురికి పెండ్లి అంటూ చేయగలుగు తానా? అని. ఈ సారి లలిత జాబ్ చేస్తా నంటే ఆయన సణిగారు గానీ, పెద్దగా అభ్యంతరం పెట్టలేదు. కానీ, ఉద్యోగాలు మాత్రం కాచుకొని కూర్చున్నాయా? ఆడపిల్లలకి పెళ్ళిళ్ళు కావడం ఎంత కష్టంగా ఉన్నదో, మగవాడికి ఉద్యోగం దొరకడమూ అంత కష్టంగానే ఉన్నది. ఓ పది సంవత్సరాలు క్రితం ఆడపిల్లలకి కాస్త తేలికగానే దొరికేవి, ఇప్పుడు వాళ్ళకి కూడా కష్టంగానే ఉన్నది.

పిల్ల భవిష్యత్తుని అనవసరంగా పాడు చేశానా? అని ఆయన లలితని చూసి నప్పుడంతా అనుకోకుండా ఉండలేక పోతున్నారు. లలిత వయస్సు వారు, లలిత కన్నా పెద్దవాళ్ళు, పెండ్లికాని పిల్లలు తన ఆఫీసులో తనతోబాటు పనిచేస్తూ ఉంటే, వాళ్ళనిచూసి—పిల్లకి పెండ్లి చేయలేక పోయాను, జాబ్‌లోనూ చేర్పియ లేదు... రెంటికి చెడ్డ రేవడ చేశాన కదా! అని ఎప్పుడూ దిగులుపడే వా రాయన.

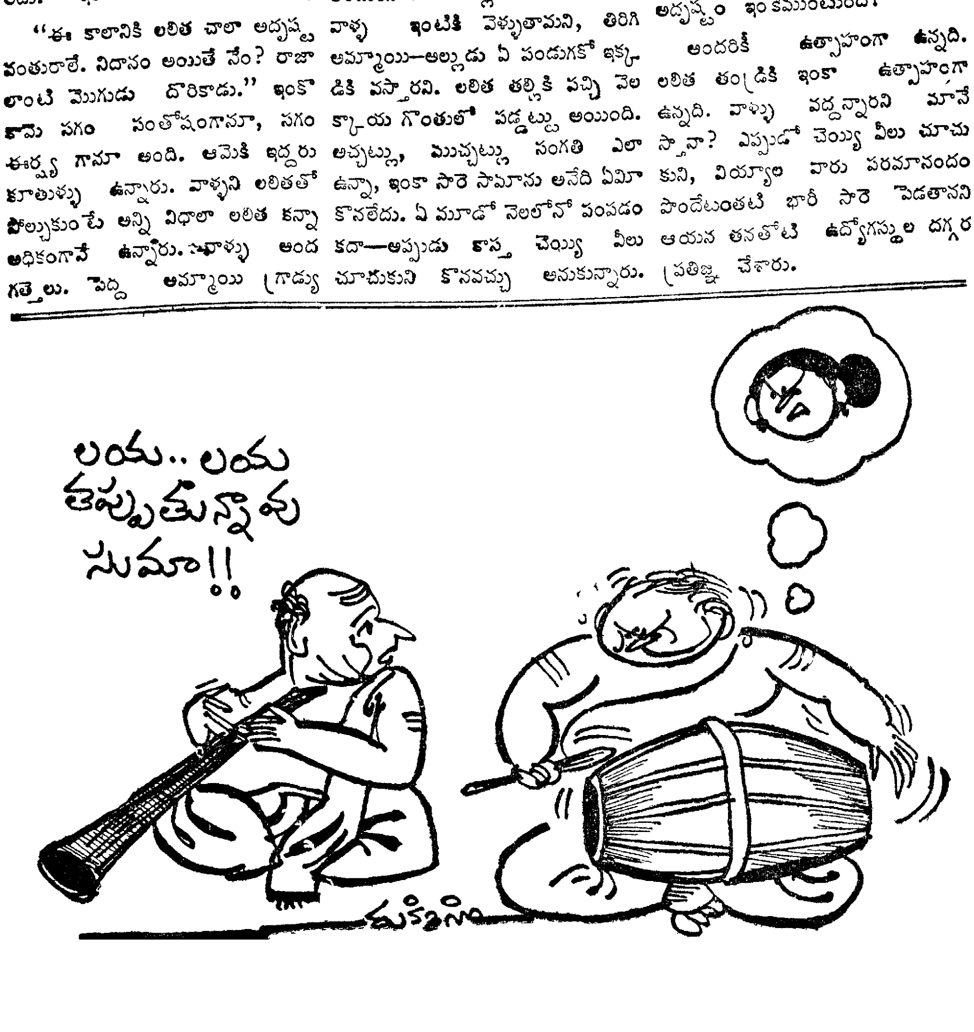

లలితమాత్రం ఊరికే కూర్చోలేదు. కుట్టు నేర్చుకొంది కదా! వాయిదా పద్ధతి మీద కుట్టు మిషను తీసుకొని దానిమీద రోజుకి మూడు నాలు

చీకటి వెలుగులు

కుమారి ఆళ్ళ కృష్ణవేణి

సంపాదిస్తూంది. తనకి కావలసినవి తల్లిదండ్రులని అడగకుండా అన్నీ అమర్చుకొంటూంది. అనుకోకుండా ఈ సంబంధం రావడంతో లలిత తండ్రి హడావిడిగా సెటిల్ చేసుకొన్నారు. ఆయనకి ఎంతో ఆనందంగా ఉన్నది. పాతికేళ్ళు వస్తే ఏంలే! కూతురుకి రాజావంటి సంబంధం దొరికింది. తా నిన్నాళ్ళూ పడ్డ బాధంతా చేత్తో కడిగేసినట్లు అయిపోయింది.

ఏదో బాధ అనేది సహజంగా ఉన్నా, అందరూ పెండ్లి కూతురుని ఆనందంగానే సాగనంపారు.

ప్రయాణం సాగినంతకాలం పెండ్లి కొడుకు లలితతో మాట్లాడడానికి ఏమాత్రం ప్రయత్నించలేదు. రెండు వారపత్రికలని తెచ్చి ఒడిలో పడవేశాడు. అంతే! లలిత అంతగా పట్టించుకోలేదు. వారపత్రికలని ఒళ్ళో పెట్టుకొనే నిద్రలోకి జారింది. తెలతెల్లవారుతూ ఉండగా ఆ ఊరు చేరారు. సూర్యోదయ సమయానికి ఇంటికి చేరారు. దగ్గిర వాళ్ళు హారతి ఇచ్చారు. ఏమిటో లలితబంధువులకి ఉన్నంత ఉత్సాహం ఇక్కడి వారికి ఉన్నట్లు అనిపించలేదు ప్రప్రథమంగా లలితకి. అలా అనిపించిన క్షణంలో భర్త ముఖంలోకి చూసింది. అతను చాలా కఠినంగా పళ్ళు బిగువున ఉన్నట్లు ఉన్నాడు. పెండ్లి అయినందున్న సంతోషం కాదుకదా, కనీసం ప్రసన్నత కూడా కనిపించడం లేదు.

లలిత ముందు గదిలో ఉండిపోయింది సంకోచంగా. లలితతో ఆమె తరపు వారు ఎవ్వరూ రాలేదు. కొత్త ఊరు, కొత్త ప్రదేశం. అందుకని భిడియంగా ఉంది లలితకి.

"అదేమిట్రా ఆఫీసుకి వెళతావా?" నెమ్మదిగా లలిత అత్తగారు అంటున్నారు.

"అవును. వెళ్ళాలి." కరుకుగా విన వచ్చింది సమాధానం.

"కనీసం ... ఈ రోజైనా ..."

"నా కన్ని రోజులూ ఒక్కటే ..."

లలిత గతుక్కుమంది. అపశకునాన్ని తలుచుకోవడానికి భయం వేసింది.

టక్కుటక్కున క్రర చప్పుడు వినిపించి లలిత కుతూహలంగా తల ఎత్తి చూసింది. క్రర సాయంతో అపురూప సౌందర్యంతో ఒక యువతి గుమ్మం వద్ద నిలబడిఉంది. ఆమెకితనవయస్సే ఉంటుందని లలిత గ్రహించింది. లలిత అప్రయత్నంగా ఆమెను చూసి నవ్వింది. సమాధానంగా కల్మషంలేని వెన్నెల వంటి మెత్తని నవ్వు వచ్చింది. నెమ్మదిగా క్రర సాయంతో లలితకి దగ్గరగా వచ్చి నెమ్మదిగా వంగి చేతుల ఆధారంతో క్రింద కూర్చుని క్రరలని పొందికగా పక్కను పెట్టుకొని, లలితవేపు చూసి మళ్ళీ అదే చల్లని నవ్వుని కురిపించింది.

లలిత కళ్ళలో అప్రయత్నంగా నీళ్ళు తిరిగాయి. ఇంతటి అసమాన సౌందర్యవతికి ఆ చిన్ని లోపం లేకుండా ఉంటే?

"వదినా! అందరిలా మీరుకూడా నా మీద జాలితో బాధ పడుతున్నారా? అది సహజమే లెండి— నాకూ అలవాటు అయిపోయింది" అంది ఆమె, బాధా పూరితమైన కంఠంతో.

"మీరు ..." తరవాత ఎలా అడగాలో తెలియక ఆగిపోయింది లలిత.

"సత్యం అన్నయ్య మా పెద్ద నాన్న కొడుకు. నా పేరు నిరుపమ. పుట్టినప్పుడు చాలా అందంగా ఉన్నానని అక్కడి డాక్టరు నా కా పేరు పెట్టారట. అదే స్థిరపరిచారు మా వాళ్ళు." నిరుపమ చెప్పింది.

"అయితే, ఈ కాలు ..." లలిత అర్ధోక్తిగా ఆగిపోయింది.

"పోలియో ఇంజెక్షన్సు చేయించాలని మా వాళ్ళకి తెలియదు. పోలియో వచ్చి ఈ కాలు, దానితోబాటు ..." కొన్ని క్షణాలు మౌనంగా ఉండి, "వదినా! ఎందరు ఉన్నా, ఇన్నాళ్ళూ ఒంటరిగానే పెరిగాను. ఈ రోజు మిమ్మల్ని చూస్తూ ఉంటే నా కోసమే దేవుడు మిమ్మల్ని ఇక్కడికి పంపించాడేమో? అని అనిపిస్తోంది. ఇన్ని సంవత్సరాల తరవాత నా కో ఆత్మీయురాలు దొరికారు" అని ఎంతో అమాయకంగా, ఆనందంగా అన్నది.

"అంత తొందరలో ఒక అభిప్రాయానికి రావడం మంచిదికాదేమో?" లలిత అంది.

"నిజమే! కానీ, నా కలా అనిపిస్తోంది— అందుకే అన్నాను. అయ్యో! అసలు వచ్చిన సంగతి మరిచిపోయాను, పెద్దమ్మ మిమ్మల్ని స్నానం చేసి రమ్మన్నది. పదండి, బాత్‌రూమ్ చూపిస్తాను." నిరుపమ నెమ్మదిగా లేచి క్రరలు అందుకోబోయి పడబోయింది. లలిత చప్పున వంగి ఆమె పడకుండా ఆపి క్రరలు అందించింది.

"చాలా థాంక్సు! ఇటువంటివి నాకు అలవాటే. మీరు రండి" అంది ఎంతో మామూలుగా. ఆమెను చూస్తే లలితకి బాధగా ఉంది. పగవాడికి కూడా వద్దు— ఆ అందమూ వద్దు, ఆ జీవితమూ వద్దు— అని బాధగా అనుకొంది లలిత. బట్టలు తీసుకొని నిరుపమ వెనక హాలులోకి వచ్చింది. ఇల్లు పూర్వకాలం సినిమాలో ఇల్లులా ఉంది. పెద్ద హాలు, చుట్టూ గదులు, పైన గదులు ఉన్నట్లు ఉన్నాయి. లలిత హాలులోకి వచ్చేసరికి సత్యప్రసాద్ డ్రెస్సు చేసుకొని బయటికి వెళ్ళిపోతున్నాడు. అతనులలితనుచూశాడు. అయినా, తలవంచుకొని సీరియస్‌గా, హడావుడిగా వెళ్ళిపోయాడు.

లలిత మనస్సు చివుక్కుమంది.

లలితకి సాయంకాలం వరకూ నిరుపమతోనే కాలక్షేపం అయింది. నిరుపమ ఎన్నో కబుర్లు చెప్పింది. నిరుపమతో ఉన్నంతసేపు కొత్త చోట ఉన్నట్లే అనిపించలేదు. కబుర్లు, కబుర్లు. ఒకటే కబుర్లు— విసుగు, విరామం లేకుండా. మధ్య మధ్య నిరుపమ తల్లి విసుక్కొని కాఫీ, టిఫిన్లు వాళ్ళ దగ్గిరికే పంపించారు. కొత్త పెండ్లి కూతురుని చూడడానికి వచ్చిన చుట్టుపక్కల వారికి సమాధానాలు నిరుపమే ఇచ్చింది.

"ఏం చదువు కొన్నారు?"

"సెవెన్తు ఫారం పాస్ అయ్యారట." నిరుపమ సమాధానం.

"టైపు, షార్టుహాండు వచ్చా?"

ప్రేమ తొలినాళ్ళలో అమూల్యమైన వస్తువు. తరవాత త్యాగం కోరుతుంది. తరవాత ఘనీభవించి జీవిత సత్యం, తత్వం అవుతుంది. దాని లక్షణం ప్రేమించడమే కాదు ప్రేమించబడడం కూడా.

—హార్డీ

"ఆఁ. అన్నీ పాస్ అయ్యారు. హిందీ కూడా. టైయిలరింగు వచ్చు." నిరుపమ సమాధానం.

"అయితే, ఉద్యోగం ఎందుకు చేయలేదు."

"దొరకక." ఠకీమని నిరుపమే సమాధానం ఇచ్చింది.

మొదట్లో మామూలుగా అనిపించినా, సాయంకాలం అయ్యేసరికి గ్రామఫోను రికార్డులా అస్తమానం వచ్చిన వారందరికి వినిపించాలంటే విసుగనిపించింది నిరుపమకే.

"వదినా! మీరు నా మాట విని పైకి వెళ్ళిపోండి. ఇక ఈ రోజుకి నో ఇంటర్వ్యూస్." నిరుపమ అంది. నిజానికి లలితకి విసుగ్గానే ఉంది. ఈ సూచన ఆమెకి నచ్చింది. కానీ, పైన తనొక్కతే కూర్చుని ఏం చేస్తుంది? అదే అంది.

"ఇంకా కొంచెంసేపు అయితే ..." అని ఆగిపోయి నిరుపమే అంది: "కాస్సేపు రెస్టు తీసుకోండి! ప్లీజ్ వెళ్ళండి! ఎవ్వరో వస్తున్నట్లున్నారు." తొందరపెడుతూ అంది.

మెట్లవరకూ నిరుపమ తోడు వచ్చింది. "కుడిచేతి వేపు గదే అన్నయ్యది" అంది నిరుపమ, లలిత మేడ మెట్లు ఎక్కుతూ ఉంటే.

• • •

గది నీటుగా ఉంది. గదిలో డబుల్ కాట్ ఉంది. టేబులు చెయిర్సు, గాడ్రేజ్ బీరువా, పుస్తకాల రాక్... ఆధునికంగా బాగానే ఉంది. అవేం పుస్తకాలో చూడాలనిపించినా, మంచం చూడగానే బాగా అలసటగా ఉన్నట్లనిపించి దానిమీద పడి నిద్రపోయింది.

• • •

గదిలో లైటు వెలుతురుకి లలితకి నిద్ర మెలుకువ వచ్చింది. తలుపు పక్కగా, సత్యప్రసాదు ఆశ్చర్యంగా లలితని చూస్తూ నిలబడి ఉన్నాడు. లలిత టక్కున మంచం మీంచి లేచి నిలబడింది. కానీ, నిలబడలేక తూలి పడబోయింది. మంచపుకోడు పట్టుకొని ఏలాగో నిలదొక్కుకుంది. గదిలో ఫాన్ తిరుగుతూ ఉన్నా చెమట పోస్తూంది. అప్రయత్నంగా తల తిప్పి గడియారంవేపు చూసింది. ఉలిక్కిపడింది. ఎందుకంటే పదకొండు గంటలు కావస్తోంది. అంటే తాను ఒళ్ళెరగకుండా చాలా సేపే నిద్రపోయిందన్నమాట.

లలితకి తల దిమ్ముగా ఉంది. అయోమయంగా, సిగ్గుగాకూడా ఉంది. 'నిరుపమ లేపకూడదూ?' అని అనుకుంది మనస్సులో.

"నిన్నీ గదిలో ఉండమని నీ కెవరు చెప్పారు?" అతను అడిగాడు.

లలిత బిత్తర పోయింది. ఏమని సమాధానం ఇస్తుంది? తల వంచుకుని నిలబడి పోయింది. అతని ఉద్దేశ్యం ఏమిటి? ఎందుకని అలా ప్రశ్నించారు? లలితలో క్షణాల మీద కుక్కగొడుగుల్లా అనేక ఆలోచనలు మొలవ సాగాయి.

"నా ప్రశ్న వినబడ లేదా?" కటువుగా అన్నాడు.

"నిరుపమ." ఎలాగో గొంతుని పెగల్చుకుని అంది.

"ని. . .రు. . .పమా? !" అతను ఆశ్చర్యపోయాడు. లలితకి తల తీసేసినట్లు చాలా అవమానంగా ఉంది. కొత్త పెండ్లి కొడుకు తన కొత్త పెండ్లి కూతురుతో మాట్లాడే పద్ధతి మాత్రం ఇది కాదు. అతని కంఠంలో ఎంతో కరకుదనం సుస్పష్టమౌతూంది. అతని ఉద్దేశ్యం ఏమిటి? అయినా, అదేం ప్రశ్న? అతని భార్య అతని గదిలో ఉండక ఎక్కడ ఉంటుంది? అయినా, తాను అనుకోకుండా ఈ గదిలో ఉండ

కోపం వచ్చింది. అదే నిరుపమా బలవంతం మీదే. కానీ, ఇతను తన గూర్చి ఏమను కుంటున్నాడు? లలిత తల వంచుకుని తన చేతి గోళ్ళకి ఉన్న ఎర్ర రంగుని చూసుకుంటూ ఆలోచించ సాగింది.

సత్యప్రసాదు లలిత ఎరుపు వర్ణంతో కంది ఉన్న ముఖాన్ని చూడగానే తన పొరపాటుని గ్రహించుకుని కొంచెం శాంత అయ్యాడు.

"సాయంకాలం భోజనం చేయ లేదా?" ఎంతో మృదువుగా అడిగాడు.

లలితకి దుఃఖం గొంతు వరకూ వచ్చేసింది. అందుకని తల వంచుకునే తలని అడ్డంగా ఊపింది.

సత్యప్రసాద్ జరిగింది గ్రహించు కుని పశ్చాత్తాప పడ్డాడు మదిలోనే. "అలా కుర్చీలో కూర్చోండి! మీతో మాట్లాడాలి" అన్నాడు ఎంతో మర్యాదగా.

లలిత ఉలిక్కి పడింది ఆ మన్ననకి, మర్యాదకి.

"కూర్చోండి." బలవంతం ఎక్కు వౌతుంది.

లలిత నాలు గడుగులు నెమ్మదిగా వేసి కుర్చీలో తల వంచుకుని కూర్చుంది. తన చేతులే తనకి కొత్తగా కనిపించ సాగాయేమో, అదే పనిగా వాటి వేపే చూచుకుంటున్నది.

"ఈ గదిలో ఎవరో పాలు పండ్లు కూడా పెట్టారు. బహుశా మీరు భోజనం చేయకుండా నిద్ర పోతున్నా రనేమో? తీసుకోండి." అతను అన్నాడు.

ఆమె కదల లేదు. తనే ముందు కొచ్చి వాటిని టేబుల్‌కి ఆ చివర కూర్చున్న ఆమె ముందుకి జరిపి, తాను కూడా కుర్చీ జరుపుకుని కూర్చుంటూ, "తీసుకోండి" అన్నాడు మరల.

లలితకి కంగారుగానూ, అయో మయంగానూ ఉంది చెమటలు కారు తున్నాయి. చేతులు వణుకు తున్నాయి. పళ్ళు బిగించుకుని తల వంచుకునే నెమ్మదిగా అంది· "తిండి కేం తొందర వచ్చింది కానీ, మీ రేదో మాట్లాడా లన్నారుగా?"

కొన్ని నిమిషాల ఆ గదిలో మౌనం రాజ్యం చేసింది.

లలిత ధైర్యంగా తల ఎత్తి అతని వేపు చూసింది.

అతను గొంతు సవరించుకుని తల వంచుకుని నెమ్మదిగా పాఠంలా అప్ప జెప్ప సాగాడు. "మీరూ చదువుకొన్న వారు. లోకజ్ఞానం ఉన్నవారు. మంచి చెడు మీకు తెలిసే ఉండి ఉంటుంది. నన్ను తప్పక అర్థం చేసుకో గలరనే ధైర్యం తోనే మీతో మాట్లాడు తున్నాను. . ."

తల వంచుకుని పిల్చిలో ఒదిగి కూర్చున్న లలిత నిటారుగా కూర్చుని గుడ్లు అప్పగించి అతని వేపే చూస్తూ అతను చెప్పేది వినసాగింది.

"మనసులు కలవని శరీరాలు కలిసినా ప్రయోజనం లేదనేది నా నిశ్చితాభి ప్రాయం. మనస్సుకి ప్రాధాన్యం ఇచ్చే వారిలో నేను మొదటి వాడిని. రెండు హృదయాలు నిండుగా, నిర్మలంగా, ఆనందంగా మాట్లాడుకొంటే కలిగే ఆనందం యాంత్రికంగా రెండు శరీరాలు కలవడంలో ఉండదు అనేది నా వాదన. పిడివాదం మాత్రం కాదు. నేను మా ఆఫీసులోని ఆన్యకులస్థురాలిని గాఢంగా ప్రేమించాను. ఆమెనే పెండ్లి చేసుకోవాలన్నదే నా ప్రగాఢ వాంఛ. కానీ, ఈ వంశానికి నేనొక్కడినే అయి పోవడం వలన అమ్మా, నాన్నల కన్నీటికి తల వంచక తప్పలేదు. నేను మిమ్మల్ని మరిచిపోయి మీతో కాపరం చేయ. . . లేను, తాళి అయితే కట్ట గలిగాను కానీ... నన్ను క్షమించండి. లోకానికి మనం భార్య భర్తలం. కానీ. . . మీరు నా నుండి ఏమీ ఆశించవద్దు. నన్ను అర్థం చేసుకోండి, ఇదే నేను చెప్పుకోవా లన్నది."

లలిత సహజంగా, వెడల్పుగా ఉండే తన నేత్రాలని ఇంకా విశాలంగా చేసి అతని మాటలు వినసాగింది.

అతను చెప్పడం అయిపోయింది. ఇక తన కర్తవ్యం తీరిపోయింది అన్నట్లు మంచినీళ్ళ గ్లాసులో వేలుని ముంచి, టేబుల్ మీద గీతలు గీయసాగాడు. అతను తల ఎత్తి లలిత వేపు చూడడం లేదు. చూసి ఉంటే, అతను ఆ పిచ్చి గీతలు అంత నిర్విచారంగా గీయగలిగే వాడే కాదు! కనీసం శ్వాస పీల్చి వదులు తున్న శబ్దంకూడా లలిత వేపు నుంచి రాకపోవడంతో అతను మౌనాన్ని భరించ లేను అన్నట్లు—"నా అభిప్రాయాన్ని అర్థం చేసుకుంటారు కదూ?" అన్నాడు దీనంగా.

"ఆహా! ఎందుకు అర్థం చేసుకోను? చదివింది తెలుగే. మీరు చెప్పిందికూడా తెలుగులోనే కాబట్టి ప్రతి అక్షరం ముక్క అర్థం అయింది."

సత్యప్రసాద్ లలిత కంఠం లోని వ్యంగ్యం తీవ్రతని విని షాక్ తిన్నట్లు లలిత వేపు చూడసాగాడు.

"కానీ, సత్యప్రసాదుగారూ! ఇది భారత దేశం. పురాతన భారత దేశం అయినా, దీనిలో కొంత నవీనత ఉంది, కొంత సనాతనత్వం ఉంది. మగవాడు ఎదిగాడు కాబట్టి పూర్వ కాలం మగాళ్ళలా చవటల్లా (ఈ మాట వినగానే సత్యప్రసాదు కమ్చీ దెబ్బ తిన్న వాడిలా తుళ్ళి పడ్డాడు)—అమ్మ

హృదయపూర్వక స్వాతంత్ర్యదిన శుభాకాంక్షలు

నానబెట్టిన ఆహార ధాన్యాలను రుబ్బు మెషినులు

(SOAKED FOOD GRAINS GRINDING MACHINES)

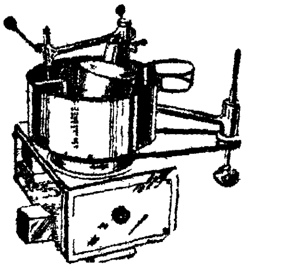

* మా మినీ రకం గ్రైండర్లను మీ ఇంట్లో అమర్చుకొనండి. ఇవి ఇళ్ళలో వాడకానికి ప్రత్యేకంగా తయారుచేయబడినవి. మోటారుతోసహా గ్రైండరు ఖరీదు రు. 1,600/–లు మాత్రమే. నెలసరి విద్యుచ్ఛక్తి బిల్లు రు. 2/– ల లోపలే ఉంటుంది.
* హోటళ్ళు, హాస్టళ్ళు, కాంటీన్లకు వేరు వేరు నమూనాలు ఒంటి గ్రైండరువి, జంట గ్రైండర్లవి ఉన్నవి.
* ఈ గ్రైండర్లను వ్యాపార నిమిత్తములకుకూడ పెట్టుకొనవచ్చును. వీటితో నిరుద్యోగులు ఇంటివద్ద నుండే మంచి ఆదాయము పొంద గలరు.
* చిక్కు పెట్టకుండ పనిచేసేట్లు మంచి గ్యారంటీతో అమ్మబడుతున్నవి.

మేము రోటరీ నూనె మరలు, ఆయిల్ ఎక్స్‌పెల్లర్లు, పిండి మరలు, మిరపపొడి మెషినరీ, సేమ్యా మెషినరీ, కాఫీగింజల గ్రైండర్లు మరియు రోస్టర్లు, పాప్‌కారన్ మెషినులు, ఉర్లగడ్డ చిప్స్ తయారుచేయు మెషినులు, మీగడతీయునవి, వేరుశనగ పొట్టు తీయునవి, ఎలెక్ట్రిక్ మోటార్లు వగైరా కూడ సప్లయి చేయుచున్నాము. ఈ మెషినులను మేము ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వపు స్వయం ఉపాధి పథకముల ద్వారా సప్లయి చేయుచున్నాము.

బూటకపు ఏజంట్లవల్లను, మాయ కంపెనీలవల్లను మోసపోకండి. సరాసరి మాతో వ్యవహరించండి.

వివరాలకు వ్రాయండి లేదా విచ్చేయండి:

శ్రీ బాలాజీ మిల్ స్టోర్స్,

ఫోన్లు: షోరూం: 77327 నివాసం: 78103

145/ఏ, రాష్ట్రపతి రోడ్డు, గుజరాతీ హైస్కూలుకు ఎదురుగ, సికింద్రాబాద్ – 500003.

చెప్పింది, తాళి కట్టాను అంటే సరి పోతుందా? అక్కడికి మీ బాధ్యత తీరి పోయిందా? అవతలి అమ్మాయి నూరేళ్ళ జీవితం ఏం కావాలి? మీకు మీరు ప్రేమించిన ఆడది ఉంది కులకడానికి! కానీ, మీ చేతో్త ఉరితాడు కట్టించు కున్న స్త్రీ బతుకు సమాధి కావలసిన దేనా? ఈ స్త్రీ కోరికలు, మనుగడ ఏం కావాలి? ఊరి బాబు కూతురు తేరగా ఉందా ఈ భారత దేశం మగాళ్ళకి? అంత మనస్సుకి ప్రాధాన్యం ఇచ్చే వాడికి తెగింపు, ధైర్యంకూడా ఉండాలి. అవ్వా కావాలి, బువ్వా కావాలి అంటే? నీ మనస్సే నీకు ముఖ్యమైనది కానీ, సాటి మనిషి జీవితం ముఖ్యమైనది కాక పోయిందా?

ఈ నాడు ఈ దేశంలో ఓ ఆడపిల్లకి పెండ్లి కావడమే గగన మౌతోందే— అటువంటి ఆడపిల్ల జీవితం ఏమౌతుం దని అనుకున్నావ్? నీ గూర్చి, నీ సుఖం గూర్చి, నీ జీవితాన్ని గూర్చి నీవు ఆలోచించుకుంటే చాలా? తరతరాలుగా ఈ దేశపు స్త్రీ బతుకులు ఇలా మీ వంటి స్వార్థపు మగాడి దంష్ట్రలలో నలిగి పోవలసిన దేనా? నీవు, నీ ప్రేయసి కలిసి గంగలో దూకండి. ఎవ్వడికి కావాలి? కానీ, నీ స్వార్థం కోసం ఇంకొకరి జీవితాన్ని బలి తీసుకోవడం మాత్రం. . . పెండ్లి కాకుండా ఉండిపోతే అప్పుడు ఒక్కటే బాధ. ఇప్పుడు. . ." లలిత కంఠం దుఃఖంతో పూడుకు పోయింది. కొన్ని క్షణాలు మౌనంగా ఉండిపోయింది.

"నాకు ఆశయాలేం, ఆదర్శాలు వంటివి లేవు. కానీ, నేను అందరి ఆడ పిల్లల్లా మామూలు జీవితాన్ని మాత్రమే కోరుకున్నాను. ఇటువంటి సినిమా డైలాగ్సు అన్నా, సినిమా జీవితాలన్నా నాకు పరమ అసహ్యం. మనిషి మనిషి లాగానే జీవించాలి. ఆత్మవంచనలు చేసుకుని బతికే వాళ్ళంటే నాకు పరమ అసహ్యం" అంటూ లలిత భళ్ళున తలుపులు తెరుచుకుని బయటికి వెళ్ళి పోయింది.

లలిత కాళికావతారాన్ని చూసి, పదునైన ఆ మాటలు వింటూ సత్య ప్రసాదు నిశ్చేష్టుడై నిలబడి పోయాడు.

బయట లలిత అత్తగారూ, మామ గారూ ఉండటం లలిత గమనించింది. అయినా, విసురుగా మెట్లు దిగి పొద్దుట తను విడిది చేసిన గదిలోకి వెళ్ళి చాప మీద బోర్లా పడుకుని వెక్కి వెక్కి ఏడవ సాగింది. అలా ఎంత సేపు పడుకుని ఉందో ఆమెకే తెలియలేదు. వీపు మీద చల్లని చెయ్యి పడి, మృదువైన పిలుపు "వదినా!"—విన వచ్చింది. లలిత లేచి

లక్ష్యం

తత్త్వ జిజ్ఞాసకు అంతిమ లక్ష్యం సత్యం. మతానికి అంతిమ లక్ష్యం, జీవితం.

—పీటర్ బైనే

కూర్చుంది. జాలిగా తన వేపు చూస్తూ నిరుపమ కూర్చుని ఉంది.

లలితకి సిగ్గనిపించింది. తనెందు కంత ఆవేశ పడింది? ఎంత తెగింపుగా అంది! తను శరత్ 'కట్టు తెగిన పిల్ల' కథ చదివి నవ్వుకుంది. కానీ, ఈ నాడు తాను చేసింది ఏమిటి? అందరూ ఏమను కుంటారు? లలిత ఆందోళన పడసాగింది.

"వదినా! నీ ధైర్యానికి, నీ సాహసానికి సాటి స్త్రీని కాబట్టి మెచ్చుకొంటు న్నాను. నాకు అన్నయ్యే కావచ్చు కానీ, ఇక్కడ ఒక మగాడు మాత్రమే. కానీ, నా ఈ మెప్పు నీ జీవితాన్ని నీకు ప్రసా దించదు కదా?"

లలిత మాట్లాడ లేదు. తను ఇప్పుడు ఏం చెయ్యాలి? అమ్మగారి ఇంటికి వెళ్ళి పోవాలా? లేక ఇక్కడే ఉండాలా? దారీ తెన్నూ లేని ఆలోచనల తోనే తెల్లవారి పోయింది. లలిత లేచి బాత్‌రూమ్‌లోకి వెళ్ళింది. పని మనిషి అప్పుడే బాయిలర్ అంటిస్తోంది. లలిత కాలకృత్యాలు తీర్చుకుని వచ్చి, తలారా స్నానం చేసింది. నిరుపమ చాప మీదే ముడుచుకుని అమాయకంగా నిద్ర పోతూంది. తెల్లవార్లూ తనతోబాటూ మేలుకుని ఉండటం వల్లనేమో గాఢ నిద్రలో ఉంది. తడి జుట్టుని జారు ముడి వేసుకుని నొసట బొట్టు పెట్టు కొని వంట గదిలోకి వెళ్ళింది లలిత.

• • •

లలిత అత్తగారు వంటగది గుమ్మంలో విచారంగా, దీనంగా కూర్చుని ఉన్నారు. ఆమెని చూడగానే లలితకి జాలనిపించింది. లలితని చూసి ఆమె ఉలిక్కిపడి, జీవం లేని నవ్వు నవ్వి, "లేచావా, అమ్మా?" అన్నారు ఎంతో ప్రేమగా.

లలిత మాట్లాడలేదు.

"ప్రొద్దుటే కాఫీ అలవాటా? క్షణంలో పెడతా నుండు" అని, "బూబమ్మా! ముందు హాల్లోని పాల సీసాలని ఇలా పట్రా!" అని కేకవేశారు. ఆమె స్టవ్ దగ్గరికి వెళ్ళారు. లలితకూడా ఆమెతోపాటు స్టవ్ దగ్గరికి వెళ్ళి, "మీ రలా కూర్చుని చెప్పండి — ఏవి ఎక్కడ ఉన్నాయో, ఏమేమి చెయ్యాలో— నేను చేస్తాను" అంది.

"అయ్యో! నీ కెందుకమ్మా? నే చేస్తాను నువ్వు కూర్చో!" ఆమె బాధ పడిపోతూ అన్నారు.

"నాది ఊరికే కూర్చునే వయస్సు కాదుగా? మీది రెస్టు తీసుకోవలసిన వయస్సు. పోనీ, వ్యాయామానికి ఎవ్వరి వద్దకైనా వెళదామా?" నవ్వుతూ అంది లలిత.

రాత్రి ఉగ్ర నరసింహావతారం ఎత్తిన పిల్లేనా ఈమె? ఎంత హాయిగా, ఖుషీగా నవ్వగలుగుతూంది! లలిత అత్త గారు నివ్వెర పోయింది.

"ఇదిగోండి, అమ్మగారూ, పాల సీసాలు." రెండు చేతుల్లో రెండు సీసా లతో బూబమ్మ వచ్చింది. లలిత వెళ్ళి సీసాలు అందుకొని, సీలు తీసి వాటికి అంటుకొని ఉన్న వెన్నని తీసి చిన్న ప్లేటులో పెట్టి, స్టవ్ అంటించి, "అందరికీ ప్రొద్దుట కాఫీయేనా, అమ్మా?" అంది లలిత.

ఆ సంబోధనకి ధనమ్మగారు కరిగి పోయారు. సహజంగా ఆమెది మెత్తటి హృదయం. దానికి తోడు రాత్రి లలిత పడ్డ బాధతో ఆమెకి కనువిప్పు కలిగి, ఆడ జీవితాన్ని గూర్చి ఆలోచిస్తూ బాధ పడుతూంది. తమ తప్పుని ఇంకా పెంచు తున్నట్లు లలిత మృదువైన నడవడి ఆమెను విచలితురాలిని చేస్తోంది. లలిత అత్తగారి వేపు చూసింది సమాధానం రాకపోవడం వలన. ఆమె కుమిలి కుమిలి ఏడుస్తోంది.

"జరిగిపోయిన . దానికి చేసేది ఏముంది? చేతులు కాలిన తరవాత ఆకులు పట్టుకొని లాభం లేదు. జరిగిపోయినది జరిగిపోయినట్టే. ముందు జరగవలసినది మాత్రమే చూచుకోవాలి." లలిత నెమ్మ దిగా అని, "కాఫీ అందరికీనా?" అంది. ఆమె 'ఊఁ' అన్నట్లు తల ఊపింది.

లలిత పాలని స్టౌవ్ మీద పెట్టింది. అలమరలోని డబ్బాలలో కాఫీపొడి కొరకు, పంచదార కొరకు డబ్బాల మూత లన్నీ తెరచి చూస్తోంది లలిత.

"లలితా! మమ్మల్ని క్షమించమ్మా ... అసలు నిన్ను ఆ మాట అడగడానికి కూడా నాకు నోరు రావడం లేదు. అన్య కులస్థురాలు కోడలుగా వస్తుందేమో అనే భయంతోనే తల్లడిల్లాం గానీ ... ఇంకొక అనాయకురాలి జీవితాన్ని బలి గొంటున్నామని ఇంత లోతుగా ఆలోచించ లేదు. ఆ మూడు ముళ్ళూ పడగానే, ఆ పవిత్ర మాంగల్య ధారణతో వాడి మనస్సు మారుతుందనే పాత ఆలోచనల లోనే ఉండిపోయాం గానీ ..." ఆయన కంఠం రుద్ధమయింది. కొన్ని క్షణాలు మౌనంగా ఉండి, "జరిగిన పొరపాటుకి మేము క్షంతవ్యులం. ఈ రోజు నుండి నీవు మా కూతురివి. నా కొడుకు కన్నా మంచివాడివి ఎంత కష్టం ఇచ్చి అయినా సరే— నీకు పెండ్లిచేసి మేము చేసిన పాపానికి ప్రాయశ్చిత్తం చేసుకొంటాము" అని— ఎప్పుడు వచ్చారో లలిత మామ గారు బలరామయ్యగారు అన్నారు.

లలిత ఆ మాటలన్నీ విని నవ్వింది. పొంగుతున్న పాలలో కాఫీ పొడి వేసి, గిన్నె దించి దాని మీద మూతపెట్టి, మిగిలిన పాలన్నీ ఇంకో పాత్రలో పోసి స్టవ్ మీద పెట్టి, "ఇంకో పెండ్లి! అదృష్టం అనేది తిన్నగా ఉండి ఉంటే అది ఈ పెండ్లిలోనే కనపడేది. రెండోది కూడా వక్రిస్తే మూడో పెండ్లా? కష్టమో, విష్మారమో వచ్చిన దాన్ని ధైర్యంగా ఎదుర్కోవడమే మానవ జీవితం. దారిలో కాలికి తగిలిన ముళ్ళని జాగ్రత్తగా ఏరి పారేసి మార్గాన్ని సుగమమం చేసు కోవాలి. ధైర్యంగా ఎదుర్కోవాలిగానీ... పక్కదారులు తొక్కడం అనేది ధీరుల లక్షణం అంటారా? ఒక వేళ చేసుకొన్నా ననుకోండి! రెండో పెండ్లి అనే పేరు శాశ్వత ముద్రగా ఉండిపోతుందిగా?" అని కాఫీ వడగట్టి గ్లాసులోకి వంచి, డైనింగ్ టేబుల్ దగ్గర కూర్చుని ఉన్న అత్త మామలకి చెరో గ్లాసు ఇచ్చింది. నిరుపమ ఎప్పుడు వచ్చిందో —నిశ్శ బ్దంగా అక్కడ కూర్చుని ఉంది. ఆమె ముందు ఒక గ్లాసు పెట్టి, "నా చేతి కాఫీ ఎలా ఉందో నిష్పక్షపాతంగా చెప్పాలి, నీరూ" అంది, ఎంతో నిష్కల్మషంగా.

నిరుపమ ఆశ్చర్యంగా కనులు పెద్దవి చేసి లలితవేపు చూసింది.

"బూబమ్మా!" అని కేక వేసింది లలిత.

"అమ్మా!" పరుగెట్టుకొంటూ వచ్చింది.

"ఇదిగో, ఈ కాఫీ పైన అయ్యగారికి ఇచ్చిరా?" ప్లేటులో గ్లాసు పెట్టి, దాని మీద మూతవేసి ఇచ్చింది. తనో గ్లాసు తీసుకొని, "కాఫీ చల్లారిపోతే నేను తాగలేను" అని స్వగతంగా అంది.

అందరూ మౌనంగా కాఫీ తాగసాగారు. పాలు పొంగు కొచ్చాయి. కాఫీ గ్లాసు టేబుల్ మీద పెట్టి, స్టవ్ మీద పాలని దించి స్టవ్ తగ్గించి, కాఫీ గ్లాసుని అందుకొని, "తరవాత కార్యక్రమాల లిస్టు, టైము మీ రివ్వాలమ్మా. మీరు ఎలా చెయ్యాలో చెపుతూ ఉంటే నేను, నీరూ కలిసి చకచకా చేసేస్తాం" అంది.

బలరామయ్యగారు కాఫీ ముగించి, "ముఖస్తుతి కాదుగానీ, అమ్మా, నీ వంటి స్త్రీ మా మధ్యకి రావడం మా అదృష్టం. కాఫీ బ్రహ్మాండంగా ఉంది', అంటూ ఆయన మెల్ల మెల్లగా బయటికి వెళ్ళిపోయారు.

సత్యప్రసాద్ కాఫీ వాళ్ళ అమ్మ పంపినదేమో అని అందుకొని సిప్ చేశాడు. కానీ, టేస్టు వేరుగా ఉంది. అయినా తాగేశాడు. తరవాత క్రిందికి దిగి వంట గదివేపు వచ్చాడు. లలిత అటు వేపు తిరిగి ఏదో పనిచేస్తూంది. నిరుపమ క్రింద కూర్చుని ఉల్లిపాయలని తరుగుతూంది. వంట గదివేపు వస్తున్న అన్నగారిని చూసి తల వంచుకొంది. సత్యప్రసాదు గిరుక్కున వెనక్కి తిరిగి మేడ మీదికి వెళ్ళి, స్నానం అయినా చేయకుండా బట్టలు వేసుకొని బయటికి వెళ్ళిపోయాడు. అతను వెళ్ళిపోవడం బలరామయ్యగారు గమనించారు గానీ, పలకరించలేదు.

• • •

"నీరూ! ఓ పది రోజులు లలితకి తోడుగా నీవు ఇక్కడే ఉండమ్మా!" అటుగా వచ్చిన నిరుపమతో బలరామయ్యగారు అన్నారు.

"నిన్న అమ్మావాళ్ళతో ఈ రోజు వచ్చేస్తానని చెప్పాను కదా, పెద్ద నాన్నా?" నిరుపమ అంది.

"నేను సాయంకాలం అలా వాకింగ్‌కి వెళ్ళినప్పుడు మీ నాన్నకి ఫోను చేస్తానులే, అమ్మా! నీవుకూడా వెళ్ళిపోతే, ఒంటరిదై ఆ అమ్మాయికి దిగులూ, బాధా ఎక్కువ అవుతాయి" అన్నారాయన.

"అలాగే, పెద్దనాన్నా! అసలు నాకు కూడా ఉండాలనే ఉంది" అంది.

పది రోజులు ఇట్టే గడిచిపోయాయి. ఆ ఇంటిలో సెట్టైనందిన కార్యక్రమం మామూలు అయిపోయింది. ఎవరి అలవాట్లు ఏమిటేమిటో, ఎవరికి ఏమేమి నచ్చుతుందో అన్నీ అవగాహన చేసేసుకొంది. సత్యప్రసాదు ప్రొద్దుటే కాఫీ తాగి, స్నానం అదీ అయిన తరవాత ఆఫీసుకి వెళ్ళే ముందు కాఫీ, టిఫిన్ తీసుకొని వెళ్ళిపోతాడు. కారేజి ఆఫీసుకి పంపిస్తారు. లలిత మామగారు ప్రొద్దుటే కాఫీ తాగి, పది గంటలకి భోజనం చేసి, మధ్యాహ్నం టీ, టిఫిన్ తీసుకొంటారు. లలిత అత్తగారు ప్రొద్దుటే కాఫీ తాగి, మధ్యాహ్నం పన్నెండు గంటలకి భోజనంచేసి, మధ్యాహ్నం కాఫీ తాగి, రాత్రి భోజనం చేస్తారు. ఎప్పుడైనా ప్రొద్దుట టిఫిన్ తింటే—మధ్యాహ్నం భోజనం ఉండదు. మధ్యాహ్నం టిఫిన్ తింటే—రాత్రికి భోజనం ఉండదు. ఇదీ ఆ ఇంటిలోని వారి పద్ధతి. ఎవరికి ఏమి కావాలో, ఎప్పుడు కావాలో అది టైముకి అమరుస్తూంది లలిత. లలిత మామగారికి ఆ ఊరిలోనే ఒక మేడ ఇంకో చోట ఉంది. దానిలో నాలుగు కుటుంబాలు ఉంటున్నారు. మొత్తం నాలుగు వందలు అద్దె వస్తుంది. ఊరికి దగ్గరలో ఉన్న పల్లెటూరిలో ఓ పది ఎకరాల పొలం ఉంది. దానిని నమ్మకమైన రైతుకి కౌలుకి ఇచ్చారు. సంవత్సరానికి సరిపడే తిండి గింజలు, పప్పులు పోను కొంత డబ్బు చేతికి వస్తున్నది. ఈ వ్యవహారాలన్నీ లలితకి నెమ్మదిగా అప్పగించారు. డబ్బు దాయాలన్నా, డబ్బు తీయాలన్నా—అన్నీ లలిత చేతిమీదుగానే జరుగుతూంది.

నిరుపమ వాళ్ళు కూడా హైదరాబాదులోనే ఇంకో వేపు ఉంటున్నారు. ఇద్దరి ఇళ్ళకి మధ్య దూరం నాలుగు మైళ్ళు ఉంటుందేమో? అంతకు ముందు ఎంతో అత్యవసర పరిస్థితులలో తప్ప అంతగా వచ్చేది కాదు నిరుపమ. కానీ, ఇప్పుడు తరుచుగా వస్తూంది. తన దగ్గిర ఉన్న పుస్తకాల్లో లలిత చదవనివి ఏమైనా ఉంటే అవి వచ్చేటప్పుడు తీసుకొని వస్తూంది. బంధుత్వం వాళ్ళని కలిపినా, స్నేహం ఇద్దరినీ ఒక్కటిగా చేసింది. వాళ్ళిద్దరి దురదృష్టాలే ఇద్దరి హృదయాలనీ పెనవేసుకొనేటట్లు చేశాయి.

• • •

మనలో ఎన్ని మార్పులు వచ్చినా, అవి మనలోనే ఉండిపోతాయి. మార్పులాకు కష్టనష్టాలు మన మీదే ఉంటాయి. కానీ, దాని ప్రభావం కాలం మీద ఏమాత్రం పడదు. లలిత జీవితంలో కొంత మార్పు వచ్చింది. అదేమంటే పుట్టింటిలో ఉండేది ఇప్పుడు అత్తగారి ఇంటిలో ఉంటూంది. అక్కడ బరువు బాధ్యతలు లేవు. ఇక్కడ కొంత ఉన్నాయి. అక్కడా ఒంటరిగానే ఉండేది. ఇక్కడా ఒంటరితనమే. కానీ, అప్పుడప్పుడు నిరుపమ తోడు ఉంటూంది. పెద్దలు వివాహం అనేది ఊరికే పెట్టలేదు. దానిలోని పూర్వాపరాలు కూలంకషంగా ఆలోచించే పెట్టారు. వివాహం కేవలం శారీరకమైన సుఖంకోసమే కాదు. కేవలం దానికోసమే అయితే, పెండ్లి అనే బంధం ప్రత్యేకంగా చేసుకోనక్కరలేదు. బరువు బాధ్యతలు, కష్టనిష్ఠూరాలు తెలిసిరావడానికి, జీవితం చివరి వరకూ ఒక తోడు, నీడకు. మార్పు అనేది వైవాహిక జీవితంలోనే వస్తుంది. అది లేకపోతే మార్పు అనేది ఉండనే ఉండదు. బాల్యం అనేది ముద్దు ముచ్చటగా, అమాయకంగా గడిచిపోతుంది. యౌవ్వనం అనేది పంచరంగుల వర్ణ చిత్రం వంటి కల. ఆ కలలో ఉండగానే వివాహం అనేది జరిగితే కలలు వాస్తవ రూపాన్ని ధరించినట్లేగానీ, పంచవర్ణ చిత్రం నీళ్ళలోపడి చిచికిపోవడమో... ఏదో ఒకటి జరుగుతుంది.

పెండ్లి కాని వారి జీవితం స్తంభించిపోతుంది. వారి జీవితానికి చివర పెద్ద చుక్క పెట్టేసినట్లే. ఎదుగూ బొదుగూ ఉండదు. జీవించడానికి విసుగ్గా ఉంటుంది. మాట్లాడడానికి తోడివారు దొరకరు. ఎందుకనంటే పెండ్లి కాని టీనేజ్ వారికి వాళ్ళ పంచ వర్ణ చిత్రం ఉంటుంది. దాన్ని చూస్తూ, ఆ చిత్రాన్ని కుతూహలంతో చూసే తన తోడివారితో నైతేనే ఆ చిన్న వారికి పొత్తు కుదురుతుంది. కానీ, టీనేజ్ దాటిన వారి చిత్రం ఆ ఏజ్ దాటగానే గాలికి చిరిగిపోయే గాలిపటంలా అస్తవ్యస్తంగా తయారై ఉంటుంది. పంచ వర్ణ చిత్రం అనేది భ్రమ అనేది వీళ్ళకి తెలుస్తుంది కాబట్టి ఆ చిత్రం చూసేవారి వేపు వెళ్ళలేరు. ఇక పెండ్లి అయిన వారి లోకం వేరు. వారి భావాలు, వారి మంచి, వారి చెడు... అంతా వాళ్ళ కుటుంబానికే పరిమితం. ఎదుటివారితో మాట్లాడుతూ ఉన్నా, తన కుటుంబాన్ని గూర్చే మాట్లాడుతారు. ఇద్దరు వివాహం అయిన వాళ్ళు కూడితే వాళ్ళ వాళ్ళ కుటుంబాల గూర్చే చెప్పుకుంటారు. అదే పెండ్లి కానీ వ్యక్తి పెండ్లి అయిన వ్యక్తితో మాట్లాడ వలసి వస్తే, పెండ్లి అయిన వ్యక్తి చెప్పే కబుర్లు వింటూ కూర్చో వలసినదే కానీ తన వేపు నుండి మాట్లాడడానికి ఏమీ ఉండదు. ఇది సహజం అనే అనుకోవాలి.

లలితకి వాళ్ళ ఊరులో అదే పరిస్థితి ఏర్పడింది. లలిత తోడి వారందరికీ పెళ్ళిళ్ళు అయిపోయాయి. ఎవరి సంసారాలు వాళ్ళు చేసుకుంటున్నారు. ఆ స్నేహితురాళ్ళని మొదట్లో ఉత్సాహంగా కలవబోయింది. వెళ్ళిన దగ్గిర నుండి వచ్చే వరకూ వాళ్ళు వాళ్ళాయన గూర్చో, అత్తగారి గూర్చో, ఆడబిడ్డ గూర్చో, వాళ్ళ పిల్లల తెలివి తేటలు, చిలిపితనం గూర్చో చెప్పిందే చెపుతూ కూర్చునే వారు. మొదట్లో వినడానికి ఉత్సాహంగా ఉన్నా, రాను రానూ విసుగనిపించి ఆ స్నేహితురాళ్ళని కలవడమే మానుకుంది. తన కన్నా చిన్న వారితో పొత్తు కలుపుకుందామంటే వాళ్ళు రిషికపూర్ గూర్చో, అమితాబ్ పొడుగు పెర్సనాలిటీ గూర్చో మాట్లాడిందే మాట్లాడుకుంటూ కూర్చుంటారు. అందులోనూ ఉత్సాహంగా పాల్గొనలేదు. ఎందుకంటే ఆ వయస్సులో అటువంటి భ్రమలో తాను కొన్నాళ్ళు ఉంది కాబట్టి. ఆ భ్రమ తొలగి వాస్తవిక ప్రపంచంలో పడ్డ తరవాత గానీ తెలియదు జీవితం అంటే ఏమిటో.

అందుకని ఆ ఊరిలో ఒంటరి గానే మిగిలిపోయింది. వివాహంతో ఒంటరితనానికి స్వస్తి అనుకుంది. కానీ, కొంతలో కొంత నయం. ఇక్కడ తన వంటి గాయపడ్డ హృదయం గల నిరుపమ దొరికింది. అందం, ఐశ్వర్యం అన్నీ ఉండి అవివాహితగా ఉండిపోయిన నిరుపమ తన కో తోడు. ఇద్దరూ అనేక విషయాలు గూర్చి మాట్లాడుకుంటారు. ప్రపంచం చుట్టి వస్తారు. ఒకసారి అమాయకంగా చిన్న పిల్లలా పోట్లాడుకుంటే, ఇంకొక సారి అనుభవంతో పండిపోయిన వృద్ధుల్లా నిదానంగా కబుర్లు కలబోసు కుంటారు. మార్పు లేని జీవితాలలో ఒకరి కొకరు ఓదార్పులా తోడ్పడుతున్నారు.

• • •

"లలితా! ఇలా ఒకసారి రా, తల్లీ!" హాలులో నుండి మామగారి గొంతు విని గదిలో నుండి లలిత హాలులోకి వెళ్ళింది. తండ్రి అక్కడ కూర్చుని ఉన్నారు. చేతిలో చిన్న బాగ్ ఉంది.

అవకాశం

జీవితంలో నిజం పొందడానికి రహస్యం ఒక్కటే. అవకాశం వచ్చినప్పుడు దానిని అందుకోవడం.

—డిశ్రేలీ

పక్కనే పళ్ళబుట్ట. తండ్రిని చూడగానే లలితకి చాలా ఆనందం కలిగింది. "అంతా బాగున్నారా, నాన్నా?" ఆత్రతగా అడిగింది.

ఆయన మౌనంగా తల ఊపినవ్వారు. ఆయనకి కూతురుని చూడగానే ఏమిటో లోపం కనిపించినట్లు అనిపించింది. తమ ఇంట్లో ఉండగా ఎలా ఉందో ఇక్కడా అలానే ఉంది. మెడలోని నల్ల పూసలు ఆమెకి ఏ మాత్రం కళని తెచ్చి పెట్టలేదు. పెండ్లి కళ అనేదే లేదు. మనిషిలో కానీ, ముఖంలో కానీ, కళ్ళలో కానీ ఆనందం, తృప్తి అనేవి కనిపించడం లేదు. ఆయన కూతురుని పరిశీలనగా నఖశిఖ పర్యంతం పరిశీలించ సాగారు.

లలిత తడబడింది. బలరామయ్యగారికి, ధనమ్మగారికికూడా ముచ్చెమటలు పోస్తున్నాయి.

"అదేమిటి, నాన్నా, నా ప్రశ్నకి సమాధానం ఇవ్వలేదేం?" గారంగా అడిగింది. గారాలు పోవడం అన్నీ లలితకి అలవాటైన పద్ధతి కాదు.

అసలు చిన్నప్పటి నుండి లలిత గంభీరం గానే ఉండేది.

"అంతా బాగానే ఉన్నారమ్మా! అయినా మా సంగతేముంది? నీ సంగతే కావాలి మాకు." నొక్కి నొక్కి మాట్లాడారు.

"ఉత్తరం అయినా రాయలేదేం, నాన్నా?"

"ఎలాగూ వస్తున్నాను కదా అని వ్రాయలేదమ్మా. ఎలా ఉంది ఇక్కడ? ఎలా ఉన్నావ్?" తిరిగి ప్రశ్నించారు.

"నిక్షేపంలా ఉన్నాను. కాళ్ళు, చేతులు కడుక్కు రండి. కాఫీ తీసుకుందురు కానీ." లలిత వడివడిగా వంట గదిలోకి వెళ్ళిపోయింది. తండ్రి శల్య పరీక్ష నుండి తప్పించు కోవాలనే పారిపోయింది.

లలిత తండ్రి నారాయణరావుగారు ఊహించుకున్నది వేరు. లలితకి పెండ్లి అయి నాలుగైదు నెలలు అయింది. వచ్చిన దగ్గరనుండి తిరిగి పుట్టినింట్లో కాలు పెట్టలేదు. వారానికి ఒక ఉత్తరం వ్రాస్తూనే ఉంది—తన అత్తగారు, మామగారు స్వంత తల్లిదండ్రుల్లా చూస్తున్నారని. భర్త గూర్చి మాత్రం

అవకాశాలు సకృత్తుగా వస్తాయి తెలివిగల వ్యక్తి వచ్చిన అవకాశాలను ఎన్నడూ జారవిడుచుకోడు.

—టైలర్

ఒక ముక్కకూడా వ్రాసేది కాదు. బహుశా సిగ్గు వలన వ్రాయలే దను కున్నారు. కానీ, లలిత. . . ఆయన వియ్యంకుడి కుశల ప్రశ్నలకి సమాధానాలు ఇస్తూనే ఆలోచిస్తున్నారు.

లలిత కాఫీ, టిఫిన్ తీసుకుని వచ్చి తండ్రికి, మామగారికి ఇచ్చింది. అప్పుడే మేడ ఇంటి వాళ్ళు అద్దె తీసుకుని వచ్చారు. అది లలితే అందుకున్నది. లలిత బొడ్డులోనే తాళాల గుత్తి ఉండటం ఆయన గమనించారు. కొత్త కోడలుకి అప్పుడే అన్ని అధికారాలు ఇచ్చి వేశారా? అదీ ఇదీ మాట్లాడిన తరవాత—"బావగారూ! అమ్మాయినీ, అల్లుడినీ పండగకి మా ఇంటికి తీసుకుని వెళదామని వచ్చాను. పెండ్లి ఇంటిలో నుండి వెళ్ళడమే కానీ, తిరిగి మా ఇంటి వేపు చూడలేదు" అని ఆయన అన్నారు.

బలరామయ్యగారికి పచ్చి వెలక్కాయ గొంతులో పడ్డట్టు అయింది. ఆయన 'ఆఁ' అనలేదు, 'ఊఁ' అనలేదు. తిరిగి నారాయణరావుగారే అన్నారు: "వీథిలో వాళ్ళు, దగ్గర వాళ్ళు, దూరం వాళ్ళు అందరూ అడుగుతున్నారు. మాకు చిన్నతనంగా ఉంది! అయినా, మాకూ కొంత ముద్దు ముచ్చటు ఉంటాయి కదా?" ఆయన శ్వాస తీసుకున్నారు.

"నిజమే లెండ, అన్నయ్యగారూ! కాదని ఎవ్వరంటారు? మీ అమ్మాయిని కనుక్కోండి." తెలివిగా తప్పుకున్నారు ధనమ్మగారు.

లలిత అత్తగారి వేపు చూసి, "ఈ పండగకి రాములే, నాన్నా" అంది ఎంతో నెమ్మదిగా.

"ఏమమ్మా, ఏం? ఎందుకని?" ఆత్రతగా అన్నారు.

"మే మిద్దరం వచ్చేస్తే ఇక్కడ అత్తయ్యగారు, మామగారు బిక్కు బిక్కు మంటూ ఇద్దరే ఉండాలి. వాళ్ళకి మాత్రం ఏ పదిమంది ఉన్నారని? ఎక్కడైతే నేం? సంతోషంగా గడపడ మేగా కావలసినది? మరో సారి సెలవు చూసుకుని వస్తాంలే, నాన్నా! తమ్ముళ్ళకి నాలుగు రోజులు సెలవు వస్తే పంపండి. ఊరు చూసి వెళతారు. అన్నయ్యకి ఖాళీ ఉంటే వదినతో రమ్మన మనండి." గబగబా చెప్పేసింది లలిత.

అవీ, ఇవీ కారణాలు చెప్పి లలితని ఒప్పించడానికి ప్రయత్నించి నారాయణ రావుగారు విఫలు లయ్యారు. బలరామయ్య గారు, ధనమ్మగారు లలితవేపు కృతజ్ఞతగా చూశారు.

సాయంకాలం అయిదున్నర గంటలకి సత్యప్రసాద్ పూల పొట్లంతో వచ్చాడు. హాలులో మామగారిని చూడగానే గతుక్కు మన్నాడు. అతనికి గాభరా వేసింది. గడ్డు పరిస్థితి ఎదురయిందే, ఎలా? ఇప్పుడు అగ్ని పర్వతం బద్దలు అవుతుందన్నమాట అని తల పోశాడు. అందరూ అక్కడే ఉన్నారు. బలవంతంగా మొహం లోకి చిరునవ్వు తెచ్చుకుని ఆయనకి నమస్కరించి, "ఎప్పుడొచ్చారు?" అని అడిగాడు. లలిత కూర్చున్న పక్క కుర్చీ మాత్రమే ఖాళీగా ఉంది. తప్పని సరై అక్కడే కూర్చున్నాడు. కాళ్ళలో వణుకుగా ఉంది. దృష్టి అంతా చేతిలో పొట్లం వేపు కేంద్రీకరించాడు.

"మధ్యాహ్నం మూడు గంటలకి వచ్చాను. పండగకి మిమ్మల్ని, అమ్మాయిని తీసుకుని వెళదామని వచ్చాను. కానీ, . . . రావడానికి అమ్మాయే ఒప్పుకోవడం లేదు. అత్తా మామలు ఒంటరిగా అయి పోతారట. ఎంత ఇదిగా పెంచినా, ఆడ పిల్లలు అత్త వారి ఇంటి నీళ్ళు నాసుడు తాగగానే మంత్రం వేసినట్లు అటు వేపు తిరిగి పోతారు." ఆయన దుగ్ధగా అన్నారు.

సత్యప్రసాద్ తేలికగా శ్వాస వదిలి, లలిత వేపు కృతజ్ఞతగా చూశాడు.

లలిత అతని చేతిలోని పొట్లం వేపు ఆశ్చర్యంగా చూస్తోంది.

అప్పుడు స్ఫురణకి వచ్చింది సత్యప్రసాద్‌కి. అతనూ, అతని స్నేహితుడూ వస్తూ ఉంటే దారిలో అతను బలవంతంగా పూల అంగడికి లాక్కుపోయి, "అదేమిటోయ్! కొత్త పెండ్లి కొడుకువి—పూవులు లేకుండానే ఇంటికి వెళుతున్నా వేమిటి? నే నున్నానని సిగ్గు పడుతున్నావా? ఫరవా లేదులే, తీసుకో!" అని మొహమాటంలో పెట్టి తీయించాడు. ఎటూ చెప్పలేని పరిస్థితి. తప్పని సరై తీశాడు. ఇప్పుడు ఈ పూలని చూసి లలిత ఏమనుకుంటుంది? అందరి వేపు చూశాడు. అక్కడ ఉన్న వారందరి దృష్టి అతని చేతిలోని పూల పొట్లం వేపే ఉంది. సత్యప్రసాద్‌కి చాలా ఇబ్బందిగా ఉంది. పూల పొట్లాన్ని చటుక్కున లలిత ఒడిలో పడవేశాడు. లలిత ఒడిలో పాము పిల్ల పడ్డట్టు ఉలిక్కి పడింది.

రాత్రి భోజనాలు మగవాళ్ళందరూ కలిసి చేశారు. పంక్తిలో ఎక్కువగా మాట్లాడింది నారాయణరావుగారే. ఆయనకి మొదట్లో కూతురుని చూడ గానే కలిగిన నిరాశ, అల్లుడిని చూసిన తరవాత కొంత పోయింది. అందుకే ఉత్సాహంగా మాట్లాడుతున్నారు.

మగవాళ్ళు ముగ్గురూ హాలులోనే కూర్చుని లోకాభిరామాయణంలో పడ్డారు. ఆడవాళ్ళిద్దరూ భోజనానికి కూర్చున్నారు. మధ్యలో ధనమ్మగా రన్నారు: "ఈ రోజు పెద్ద రభస అవుతుందని భయపడ్డాను, లలితా! కానీ, నీది ఎంత పెద్ద మనసమ్మా! నీ మంచితనం మా పాపాన్ని పెంచుతున్నది, తల్లీ!"

"నా మంచితనం నాకు కావలసిన జీవితాన్ని ఇవ్వదమ్మా! ఆలా అని నేను రభస చేసుకున్నా, నా జీవితాన్ని నాకు ఇవ్వదు. పైగా అల్లరి పాలు. అల్లరి కాకుండా ఈ జీవితాన్ని ఏ విధంగా తిప్పుకోవాలా అని నేను ఆలోచించు కుంటున్నాను. అప్పటి వరకూ ఈ విషయం గుప్తంగానే ఉంటుంది." నెమ్మ గానే అయినా, దృఢచిత్తంతో అంది.

ధనమ్మగారు ఆ తరవాత ముద్ద ఎత్తలేదని లలితకి తెలియదు. ఎంట ఇల్లు సర్దిన తరవాత ఆడవారుకూడా హాలులోకి వచ్చారు. లలిత వాళ్ళ ఊరు లోని వాళ్ళని పేరు పేరున అడగ సాగింది. "చిన్నా ఎలా ఉంది, నాన్నా?! ఇప్పుడు ఇంకాబాగా మాట్లాడుతోందా?"

నారాయణరావుగారు విషాదంగా నవ్వి, "ఇంకా ఎక్కడిచిన్నమ్మా! బంగారంలాంటి పిల్ల! నీళ్ళ పాలై పోయింది. ఆ పిల్లని తలుచుకుంటే గుండె తరుక్కు పోతుంది. అది ఇంకా. . . తాతా. . .తాతా. . అని కాళ్ళకి అడ్డు పడుతున్నట్లే ఉంది" అని విచారంగా అన్నారు.

"[illegible], నాన్నా, మీ రనేది? చిన్నకి ఏమైంది?" గాభరాగా అంది.

"ఏముందమ్మా! ఆ పని పిల్ల మీద వదిలి, అమ్మా, బాబూ ఉద్యోగాలకి పోతారు. ఆ చిన్న పిల్లకి రోడ్డు అనీ, ప్రమాదాలనీ ఏం తెలుసు? పని పిల్లేమో మధ్యాహ్నం వరండాలో హాయిగా నిద్ర పోయిందట. ఈ పిల్లేమో రోడ్డు మీదికి పోయిందట. పక్క నున్న నీళ్ళ గుంట [illegible] పనికి వచ్చింది. ఆలా [illegible] కాలు జారి ఆ గుంటలో పడిపోయింది. చిన్న ముండ కదా? ఆ చిన్న గుంటలోనే మునిగి పోయింది. పని పిల్లకి తెలివి తెల్లారే టప్పటికి [illegible] కాస్తా తెల్లారి పోయింది."

"ఎంత [illegible] జరిగింది, నాన్నా!"

"అవునమ్మా! ఆ సుగుణమ్మ ఏడుపు చూస్తే గుండె [illegible] దనుకో! 'నేనా ఉద్యోగం [illegible] మీద ఉండ బట్టే కదా నా [illegible] పోగొట్టు కున్నాను? నేను [illegible] ఉంటే ఇలా జరిగేదా? [illegible] చేసే ఆడాళ్ళకి పిల్ల లెందుకు [illegible] పెళ్ళాన్ని, పిల్లలని తన సంపాదన మీద పోషించ లేని అసమర్థ మగాడికి పెళ్ళాం ఎందుకూ? పిల్ల లెందుకూ? అంత చేతకాని వాడు పెళ్ళి చేసుకో కూడదు. పూర్వం ముండకి పిల్ల తెగులు అనే వారు, ఈ నాడు ఉద్యోగాలు చేసే ఆడాళ్ళకి పిల్ల తెగులే నిజంగా. ఆ అమ్మాయి బాధ వర్ణనాతీతం అనుకో! లలిత ఉండి ఉంటే నా పిల్ల బతికే దండి, బాబాయిగారూ!' అని నెత్తీ నోరు బాదుకుంటుందనుకో!"

లలిత కళ్ళమ్మట నీళ్ళు తిరిగాయి. నిజానికి చిన్నని లలితే పెంచింది. పేరుకి పని పిల్ల ఉన్నా, టైముకి పిల్లకి కావలసినవన్నీ లలితే చూసేది. అది ముద్దుగా కబుర్లు చెప్పడం మొదలు పెట్టినప్పుడు సుగుణ ఆఫీసు నుండి రాగానే—"అక్కా! నీ వేమో ఆఫీసులో కాగితాలు తిప్పుతూ కూర్చో, నీ కూతురు ముద్దు మాటలు ఎంత వినసొంపుగా ఉన్నాయో నీ కెలా తెలుస్తుంది? ఊరీ ఊరి ఊరుగాయ, వచ్చీ రాని మాటలు ఎంతో రుచి అని పెద్దలు అన్నట్టుగానే అది అలా చెప్తుతూంది" అని అనేది. దానికి ఆమె నిట్టూర్చి, "దేనికైనా పెట్టి పుట్టాలి లలితా" అనేది. ఆ పిల్ల పోయిందనగానే లలిత గుండె తరుక్కు పోయింది.

దీనితో సంభాషణ ఉద్యోగాలు చేసే ఆడవారి మీదికి మళ్ళింది. ధనమ్మగారు, బలరామయ్య అయిష్టంగానే మాట్లాడారు. సత్యప్రసాదు అయితే—దీనికంతా ఆడవారే కారణం' అన్నాడు. అంతే. లలిత బుస్సున పాములా తల ఎత్తింది.

"ఆడవారే కారణం అని మీ రెలా అంటారు"? అని ప్రశ్నించింది.

"ఏదో స్వాతంత్ర్యం కావాలని, మిమ్మల్ని ఏదో బాధలు పెడుతున్నామనే కదా మీ ఆడవారు వీథుల కెక్కుతోంది?" కసిగా అన్నాడు.

"ఆడది ఊరికే తిన్న అన్నం అరక్క వీథుల కెక్కడం లేదు. తరతరాల నుండి ఏదో విధంగా, ఏదో ఒక రకంగా ఈ దేశంలో ఆడది నష్టపోతూనే ఉన్నది. సతీసహగమనాలని నిర్దాక్షిణ్యంగా బతికి ఉన్న స్త్రీలని తగుల బెట్టించారు. దాని తరవాత బాల్య వివాహాలని వచ్చని జీవితాలకి నోచుకోకుండా చేశారు. ఇప్పుడూ అంతే, ఏ నాడూ ఈ దేశంలో స్త్రీకి సుఖం, సంతోషం అనేవి పురుషుడి వలన లేకుండా పోతున్నాయి. స్త్రీ జీవితానికి పురుషుడు గ్రహణం వంటి వాడు. ఆ నాటి నుండి ఈ నాటి వరకూ నూటికి ఏ ఇద్దరు స్త్రీలో సుఖపడుతున్నారు. ప్రేమగా, ఆదరంగా, అనురాగంగా పురుషుడు చూస్తే ఆ స్వర్గాన్ని కాల దన్నుకుని ఏ స్త్రీ వీథి కెక్కదు. పురుషుడికి పెళ్ళాం కావాలి ఇంటిలో. ప్రేమకి బయట ఒకత్తి కావాలి. ఎన్ని తిరుగుళ్ళు తిరుగుతూ ఉన్నా ఎదురు తిరగకుండా కాలి కింద తేలులా పడి ఉండాలన్నదే మీ కోరిక. ఈ నాటి స్త్రీలు కొంతమంది ఈ వేషాలకి ఎదురు తిరుగుతున్నారనే పురుషులంతా ఈ రకంగా ముద్దని వెల్లడించు కుంటున్నారు." కోపంగా, ఆవేశగా అంది.

సత్యప్రసాద్ మొహం కందిపోయింది.

పరిస్థితి విషమిస్తూందని గ్రహించి నారాయణరావుగారు అన్నారు: "అసలు విషయాన్ని వదిలేసి మీ రింకోటి మాట్లాడుకుంటున్నారు."

"అవును. మీరు మాట్లాడుకో వలసినది ఉద్యోగం చేసే స్త్రీలని గూర్చి కానీ, స్త్రీ లందరి దౌర్భాగ్యస్థితి గూర్చి కాదు." బలరామయ్యగారు అందుకున్నారు.

కొన్ని క్షణాలు మౌనంగా గడిచింది.

"ఆఁ. చెప్పడం మరిచానమ్మా! మన గోవిందమ్మ లేదూ? ఆ గోవిందమ్మ పెద్ద కూతురు పుట్టింటికి వచ్చేసింది" అని ఆయన నాలుక మనస్సు లోనే కొరుక్కున్నారు. సంభాషణ మారుద్దామనుకుని ఎత్తారు కానీ ఈ మాటా ఆటే తీసుకుని వెళుతూందని, నోరు జారానే అని భయపడ్డారు.

"ఆదేం, నాన్నా?"

నిండా మునిగిన తరవాత చలేమిటని—"ఏమంటే ఏం చెప్పేది, తల్లీ! వాడికి ఇంకొకత్తి ఉందట. దాన్ని చూచుకుని ఈ అమ్మాయిని సరిగ్గా చూడడంలేదట. పైగా కొట్టడం, తిట్టడం. ఈ మాత్రం కూటికి అక్కడే పడి ఉండటం ఎందుకని గోవిందమ్మ కూతురుని తీసుకొచ్చేసింది."

"మంచి పని చేసింది. భార్యకి కూడు పెడితే చాలు అని అనుకునే వాళ్ళు ఈ దేశంలో కోకొల్లలు."లలిత నిట్టూర్చింది.

"మీ అమ్మాయికి ఎలాగూ మిషనుతో పని లేదు కదా? మాకు ఏదో ధర కట్టి ఇవ్వండి! దాని మీద అది బతుకుతుంది, అని ఒక్కటే పోరు పెడుతూంది. పండుగకి అమ్మాయి వస్తుంది కదా? నీవే అడిగి తీసుకోమని చెప్పాం. ఇప్పుడు నీ వేమో రానంటి వయ్యె."

"ఆ మిషను నాకే కావాలి, నాన్నా! కావలిస్తే నేను వచ్చే వరకూ వాడుకోమను. ఈ లోపుగా వాయిదాల పద్ధతిని మిషను తీసుకునే ఏర్పాటు చూచుకోమను."

"నీ కెందుకమ్మా! పోనీ! పేదవాళ్ళు, వాళ్ళకి ఉపకారం. . ."

"తనకి మాలిన ధర్మం ఎవ్వరైనా చేస్తారా, నాన్నా! నేను చెప్పినట్లు చేయమనండి." లలిత దృఢంగా అంది. అందులోని అపశ్రుతి ముగ్గురికి తెలుసు.

సత్యప్రసాదుకి ఇంక అక్కడ కూర్చోవడం ఇబ్బందిగా అనిపించి ఆవలించుకుంటూ మేడ మీదికి వెళ్ళిపోయాడు, మామగారికి నమస్కరించి. ఆ తరవాత మంచి చెడుల సంభాషణ కొంత సేపు సాగింది. మధ్య మధ్యలో బలరామయ్యగారు, ధనమ్మగారుకూడా పాల్గొన్నారు.

నారాయణరావుగారు ఆవలించారు.

లలిత లేచి నిలబడి, "మీకు పక్క ముందు గదిలో ఏర్పాటు చేశాను. మంచినీళ్ళుకూడా అక్కడే పెట్టాను, నాన్నా" అంటూ మేడ మెట్లు ఎక్కసాగింది. దేన్ని గూర్చి అయితే భయంతో కొట్టుమిట్టాడుతున్నారో ఆ భయం తొలగింది భార్యా భర్తలకి. లలితకి మనస్సులోనే కృతజ్ఞతలు చెప్పుకున్నారు.

"లలితా!" తండ్రి పిలుపు.

మేడ మెట్లు సగం ఎక్కిన లలిత ఆగి అక్కడి నుండే తండ్రి వేపు చూసింది. ఆయన ముఖంలో పూర్తిగా సంతృప్తి అలుముకొని ఉంది. రాగానే, కూతురిని చూడగానే ఆయన చెడుని ఆలోచించారు కానీ, లలిత ఇక్కడ రాణిలా బతుకుతూంది. భార్యా భర్తల మధ్య అన్యోన్యతకూడా ఉన్నట్లు ఉంది. అతను భార్యకి పూవులు తెచ్చాడు. అంతకన్నా స్త్రీకి కావలసిన దేమిటి? లలిత ఆనందంగా బతుకుతూంది. ఇంతకన్నా కన్నవారికి కావలసిన దేముంది?

"తెల్లవారుఝామున మూడుగంటలకి ఒక ట్రెయిన్ ఉందమ్మా! నేను దానికి వెళ్ళిపోతాను. అప్పుడు నీవు నిద్రలో ఉంటావు కదూ?"

"అదేమిటండోయ్, బావగారూ! ఇలా వచ్చి, అలా వెళ్ళి పోవడం. అదేం కుదరదు." బలరామయ్యగారు అన్నారు.

"వచ్చిన వారు ఎలాగూ వచ్చారు నాలుగు రోజులు ఉండి వెళ్ళండి, అన్నయ్యగారూ!"— ధనమ్మగారు అన్నారు.

"పోనీ, రేపువెళుదురు కాని—ఉండండి, నాన్నా!" లలిత అంది.

"అబ్బే. వెళ్ళి పోవాలమ్మా! ఈ మధ్య నా ఒంట్లో బాగుండక సి. ఎల్. అంతా వాడేశాను. మీరు ఎలాగూ రానంటున్నారు కదా? ఆఫీసు టైముకి వెళ్ళి కాన్సిల్ చేసేసుకుంటే ఎప్పుడైనా అవసరానికి వాడుకో వచ్చును." ఒప్పిస్తున్నట్లుగా అన్నారు.

"మీ అమ్మకి ఏమైనా కబురు చెపుతావా, అమ్మా?"

లలిత తల వంచుకుని, "ప్రత్యేకం ఏమీ లేదు, నాన్నా! మీరు చూశారుగా? అవే అమ్మకి చెప్పండి. తెలిసి ఉన్న వారినందరినీ అడిగానని చెప్పండి" అంటూ మేడ మీడికి వెళ్ళిపోయింది.

• • •

మంచం మీద బోర్లా పడుకుని సత్యప్రసాదు లలితని గూర్చి ఆలోచిస్తున్నాడు. నిజంగా లలిత వ్యక్తిత్వం చాలా గొప్పది. లలిత గాంభీర్యాన్ని చూస్తూ ఉంటే తనకి భయంకూడా వేస్తూంది. తను మామూలు సంఘటనలకి చాలా అతీతురాలు. మొట్ట మొదట్లో తాను ఆమెను తప్పుకుని తిరిగే వాడు. కానీ, ఆమె దానిని దూరం చేసింది. ఒకనాడు తాను అలా బెదిరిపోతూ ఉంటే తానే నిలదీసి అంది: "మీ రో పద్ధతికి కట్టుపడ్డారు. నేనో సామాజిక వ్యవస్థకి కట్టుపడ్డాను. కానీ, సంఘం మనల్ని మనకి వదిలి వేయదు. అందుకని మనం మన చుట్టూ ఉన్న సంఘం కోసం బతకాలి. బయట ప్రపంచంలో మనం కొంత నటించక తప్పదు. ఇంట్లో పని మనిషి వగైరాలు ఉన్నారు. వాళ్ళు పసి కట్టారంటే ఊరంతటికి చాటు కున్నట్లే!" అంతే. అప్పటినుండి తాను తప్పుకుని తిరగడం మానుకున్నాడు. కాఫీకి, టిఫిన్‌కి వంట గదిలోకే వెళుతున్నాడు. సూటిగా కాకపోయినా, పరోక్షంగా నైనా కావలసిన వాటి కోసం మాట్లాడుతున్నాడు. అయినా, తా నెంత. . .

తలుపు చప్పుడయింది. తల ఎత్తి చూశాడు. తలుపులు చేరవేస్తూ లలిత. తండ్రిని మభ్యపెట్టడం కోసం భర్త గది లోకి వచ్చిందన్న మాట. సత్యప్రసాదు నిట్టూర్చాడు. లేచి కూర్చున్నాడు. లలితకి నిజం అంతా చెప్పేస్తే... ఇంతకన్నా మంచి అవకాశం మళ్ళీ రాదేమో! ఆత్రతగా, ఆరాటంగా ఉంది. లలిత సరాసరి కిటికీ వద్ద కెళ్ళి బయటికి చూస్తూ అంది: " నాన్న కోసం ఇలా ఈ గదిలోకి రావలసి వచ్చింది. సాయంకాలం నన్ను చూడగానే నాన్న మొహం, కళావిహీనం అయిపోయింది. అందుకని . . . నిజంగానీ ఊహిస్తే ఇక ఆయన . . ."

"నీవు చెప్పక పోయినా గ్రహించుకోగలను, లలితా! ఇదిగో, మంచం మీద నీవు పడుకో! నేను కారిడార్‌లో పక్క వేసుకుంటానులే." ఎంతో మృదువుగా అన్నాడు.

"అబ్బే! అంత బాధ మీ కెందుకూ? ఒక దిండు, దుప్పటి నా కివ్వండి—ఈ మూల పరుచుకుంటాను." సమాధానానికి ఎదురు చూడకుండానే దిండు, దుప్పటి తీసుకుని ఓ మూల పరుచుకుని, ముడుచుకుని పడుకుని క్షణాల లోనే నిద్ర లోకి జారిపోయింది.

సత్యప్రసాదు చెప్పాలనుకున్నది గొంతు లోకి రాక ముందే ఆమె నిద్ర పోయింది. హతాశుడై పోయాడు. ఆమె తలలో తాను సాయంకాలం తెచ్చిన పువ్వులు అరవిచ్చుకుని పరిమళాలు వెదజల్లుతున్నాయి. వాటి వేపు చూస్తూ ఉంటే అవి తనని వెక్కిరిస్తున్నట్లు అనిపిస్తూంది.

(సశేషం)

ఆడవారికి ఏ ఆభరణాలు ఇవ్వలేనంత అందాన్ని శిరోజాలు ఇస్తాయి.

—లూథర్

• • •

ఇద్దరు వ్యక్తుల అహం ఏకం కావడమే ప్రేమ.

—లాసాలే

-కుమారి ఆళ్ళ కృష్ణవేణి

(క్రిందటి సంచిక తరువాయి)

"ఒరేయ్ అడ్డ గాడిదా! వెధవా! దున్నపోతా! నీ యంత విశ్వాస ఘాతకుడు ఇంకొకడు ఉండడురా! ఏరు దాటిన తరవాత తెప్ప తగలేసే రకానివి. ముందు వచ్చిన చెవుల కన్నా వెనక వచ్చిన కొమ్ములు వాడి అని పెద్దలు ఊరికే అన్నారా! ఈ రోజు నీ వ్యవహారం అటో ఇటో తేల్చేస్తాను. ఇతరుల కంటికి నిన్ను నల్ల పూసని చేసి నిన్ను కొంగుకి కట్టి పడేసుకున్నావిడని అనాలి కానీ, నిన్నని ప్రయోజనం ఏమిటి?" గాలి దుమారంలా మాటలు వినిపించసాగాయి.

ఎవ్వరా ఈ మహానుభావుడు? అని వెళ్ళి చూసేదే కానీ, పాలు పొంగు కొస్తున్నాయి. అందుకని దృష్టిని పాలమీదే ఉంచి చెవులని అటు అప్పగించింది.

"రా, హరీ! కనపడటం మానివేశావే!" బలరామయ్యగారు పలకరించారు.

గభ్యుమని లేచాడు. "నేనా కనబడంది? ఊరికి ఆ చివర పడి కొట్టుకొంటున్నా మగ్గంలో కండెలా. బ్రతుకంతా ఫాక్టరీకి, ఇంటికి సరిపోయేటట్లు ఉంది. ఇంట్లో అందరికీ బాగుండక పెండ్లికి రాలేదు. అయ్యో! వాడు పెండ్లికి రాలేదే. పోనీ, మనమైనా వెళ్ళి చూపించి వద్దాం అనైనా ఈ వెధవకి బుద్ధి ఉండాలా, అక్కర్లేదా? న్యాయం మీరే చెప్పండి, బాబాయీ! అయినా, వాడిని అని లాభం ఏమిటిలే! ఈవిడగారు పడనీయద్దూ! ఏది ఆవిడా చూద్దాం! ఏమిటి పలకరు? అప్పుడే మేడ ఎక్కేసిందా రాణిగారూ!

పిన్నీ... పిన్నీ... ఎక్కడా? వంట గదిలో ఉన్నావా? కోడలు వచ్చినా నీకు వంట పనులు. . ."

లలిత ముఖం జేవురించి పోయింది.

"వీడికి సిగ్గెలా లేకపోయింది అప్పుడే డ ఎక్కి కూర్చోవడానికి? ఫీసుకి ఫోను చేశా! ఈ గాడిద అక్కడ న్నారు. సరాసరి ఇక్కడికి. . ." రుచుకుంటూ వంట గదిలోకి వచ్చాడు. మ్మగారు లేరు. పక్కింటావిడ కళ్ళు రిగి పడి పోయిందని విని పలకరించనికి పక్క ఇంటికి వెళ్ళారు. పాలు గడం అయింది. పాత్రని దించి పక్కన ట్టి, కాఫీ గిన్నెని స్టౌ మీద పెట్టింది. ఫీ, టిఫిన్లు మధ్యాహ్నం చేసిన తరవాత కే పొయ్యి మీద రాత్రి వంటకూడా సేస్తుంది. మూడు గంటల నుండి తో సతమత మౌతూ చెమటతో సి ముద్ద అయి ఉంది. నుదుటకు న్న కుంకుమ ముక్కు వరకూ జారింది. ట్టుని వేలు ముడి వేసుకుని ఉంది.

తాను అన్న అపవాదులకి విరుద్ధంగా సౌమ్యంగా, చూడగానే గౌరవం కలిగేలా ఉన్న లలితని చూడగానే హరి నోరు కట్టుబడి పోయింది.

ఎన్ని మాటలు అన్నాడు! అన్నీ ఆమె వినాలనే అన్నాడు. కానీ, ఆముఖంలో కోపం అనేది ఛాయా మాత్రంగాకూడా లేదు. లలిత హరి వేపు తిరిగి, "అలా కుర్చీలో కూర్చుండి. అమ్మ పక్క ఇంటికి వెళ్ళారు. వస్తారు" అని ప్లేటులో బజ్జీలు సర్ది టేబుల్ మీద పెట్టింది. హరి ఆ ప్లేటు పుచ్చుకుని హాలులోకి పరుగెత్తి, "బాబాయి నా వాగుడుని నీ వైనా అరికట్టలేదేం? ఆమె ముఖం చూడడానికి నాకు సిగ్గుగా ఉంది" అన్నాడు.

"నా మాట నీ వెక్కడా వినిపించు కునే స్థితిలో లేనేలేవు. ఇక నేను ఎలా వారించను?" అన్నారు.

హరి, ప్రసాదు చిన్నప్పటి నుండి స్నేహితులు. ఒక కంచంలో తిని అన్నట్లు పెరిగారు. హరికి ఈ ఇంట్లో బాగా చనువు ఉంది. మొహమాటాలు లేవు. అనివార్య కారణాల వలన అతను ప్రసాదు పెండ్లికి రాలేక పోయాడు. అప్పటి నుండి ఎన్నో ప్రయత్నాలు చేశాడు. అతని ఇంటికి, ఫాక్టరీకి చాలా దూరం. ఉన్న ఒక్క సెలవు రోజా రెస్టు తీసుకోవడానికి సరిపోతుంది. ఫోనులో ప్రసాదుతో మాట్లాడాలని చాలా సార్లు ప్రయత్నించాడు. పొద్దుట ఫోను చేస్తే ఇంకా రాలేదు అనే వారు. మధ్యాహ్నం చేస్తే సీట్లో లేరు అనేవారు. సాయంకాలం చేస్తే వెళ్ళిపోయారు అనేవారు. అతనిని పట్టుకోవడమే గగనమై పోయింది. కొత్త పెండ్లి కొడుకు కదా. భార్యతో ఊరి మీద పడి తిరుగు తున్నాడని ఇన్నాళ్ళు తలంచాడు. కానీ, ఈమె. . .

హరి తిరిగి వంటగదిలోకి వెళ్ళి కూర్చుని బజ్జీలు తింటూ ఆమెనే పరిశీలించ సాగాడు. బొంగరంలా వంట గదిలో కలియ తిరుగుతూ చకచకా పనులు చక్క బెట్టుకొంటూంది. బుద్ధిమంతురాలే కాదు, పని మంతురాలుకూడా. ప్రసాదు నిజంగా అదృష్ట వంతుడే.

లలిత— హరి తినడం పూర్తి కావడం చూసి కాఫీ తీసుకొచ్చి టేబుల్ మీద పెట్టింది. ఇంతలో ధనమ్మగారు వచ్చారు.

"పిన్నీ! వీడేడి?" హరి ప్రశ్నించాడు.

"నీ వొచ్చి ఎంతసేపయింది, హరీ?" ఆమె ప్రశ్నించారు.

"వచ్చి అర్ధ గంట అయి ఉంటుంది. పిన్నీ. . ."

గౌరవం

విశ్వాసంతోపాటు గౌరవం నశిస్తుంది. గౌరవం పోయినప్పుడు, మనిషి చనిపోయినట్లే.

—విట్టియర్

'కోడలూ, పిల్లలూ కులాసాయేనా?' తిరిగి ప్రశ్నించారు.

"ఆఁ కులాసాయే! ఈ మధ్య మా కోడలు కొన్ని రోజులు హడావిడి చేసింది. అది అయిందంటే చంటి వాడికి పట్టుకుంది. డాక్టరు పోలియో అన్నాడు. . ."

"అయ్యో! అదేమిటి?" గాభరాగా అన్నా రామె.

"కంగారు పడకండి. ఇప్పుడు వాడు కుదుట పడ్డాడు. వాకు వచ్చిందిపోలియో. ఇంజెక్షన్లకీ, డాక్టరు ఫీజులకి అటు ఇటు తిరగడానికి బోలెడు వదిలింది. అంతే కాదు. బాధ, శ్రమ. ఛా. ఛా. పెండ్లి చేసుకున్నా, ఈ పిల్లలు మాత్రం వద్దు, బాబూ! నరకం. .. హెల్. . ." హరి నెత్తిమీద చేతులు పెట్టుకుని అన్నాడు.

"అవేం మాటలు, హరీ! దేని కదే. పోలియో అనగానే కంగారు అనిపించింది. నిరుపమని చూస్తున్నాం కదా? బంగారం లాంటి పిల్ల." విచారంగా అన్నారు.

"అవును, పిన్నీ! అందుకనే పిల్లలు. . ."

"మనిషి తనకి వివాహం కావాలి అని అనుకుంటే, పిల్లలుకూడా కావాలనే కోరుకోవాలండీ. అది ముఖ్యమైనప్పుడు ఇదికూడా ముఖ్యమే అవుతుంది." లలిత నెమ్మదిగా అంది.

"ఆఁ. పిల్లలు లేకపోతే నేం? వెధవ సంత, వాళ్ళతో అంతా గోలే, పుట్టిన దగ్గరి నుండి నడిచే వరకూ భుజాల మీద వేసుకుని డాక్టర్ల చుట్టూ తిరగాలి. నడిచాకా ఇక టీచర్ల చుట్టూ ప్రదక్షిణాలు చేయాలి. అదీ అయిందా? ఆడపిల్ల అయితే వరుడు కోసం, మగదైతే ఉద్యోగం అనే వరుడి కోసం. హైరానా, రొప్పు ... ఎప్పుడూ దిగులే. ఎందు కొచ్చిన బాధ?" హరి విసుగ్గా అన్నాడు.

"అటువంటప్పుడు అసలు పెండ్లే చేసుకోకపోతే పోలే?" సవాలుగా అంది లలిత.

"పె. . .ం. . .డ్లి. . ." హరికి పెండ్లి ఎందుకు అవసరమో చెప్పాలనే ఉంది కానీ, ఆడపిల్ల— అందునా కొత్త మనిషితో ఏమని చెప్పగలడు— వివాహం అనేది ప్రకృతి సిద్ధమైన కోరికలని తీర్చుకోవడానికి అని?

"ఒక వయస్సులో శరీరానికి సుఖం కావాలని ఎలా అనుకుంటామో తరవాత వయస్సులో మనస్సుకి ఒక ఆలంబనా అవసరం. కేవలం వాంఛల కోసమే అయితే ఈ వ్యవస్థలో వివాహబంధం అనేది ఏర్పడేదే కాదు. మన పెద్దలు బతుకు ప్రారంభం, నుంచి చివర వరకూ కూలంకషంగా పరిశీలించే ఒక స్త్రీకి ఒక పురుషుడు అని నిర్ణయించి ఒక కుటుంబంగా ఏర్పరిచారు. అన్ని బంధాలూ, అనుబంధాలు, బరువు బాధ్యతలు,కోరికలు—అన్నీ అందులోనే ఇమిడి ఉన్నాయి. యౌవనం ప్రారంభంలో కోరికలకి భార్య, బరువు బాధ్యతలతో మనిషి మనుగడని సాగించడానికి పిల్లలు, పెరిగిన తరవాత వారి వలన రక్షణ, వృద్ధు లిద్దరికీ జీవితం చివరి వరకూ ఒకరి నొకరు తోడూ నీడా. అందుకే వైవాహిక బంధాన్ని ఏర్పరిచినది. అసలు సగం మంది పురుషులు కట్టుకున్న భార్యలతో కట్టుబడి ఉంటున్నారంటే దానికి కారణం పిల్లలే. అదే లేకపోతే స్త్రీ పురుషుల సంబంధం, పూవు తుమ్మెదల సంబంధంలా క్షణికమే అయ్యేది." నెమ్మదిగానే అయినా, చాలా వివరంగా చెప్పింది లలిత.

హరి ఆశ్చర్యంగా ఆమె వైపు చూస్తూ అంతా విని, "మీరు గ్రాడ్యుయేటా?" అన్నాడు.

లలిత సిగ్గుపడుతూ, "జిజ్ఞాసకీ, డిగ్రీలకీ సంబంధం లేదు. విషయ పరిజ్ఞానం సంపాదించుకొనేవారికి డిగ్రీలు నిరుపయోగమైన వస్తువులు" అంది.

ప్రసాదు రాకని ఎవ్వరూ గమనించ లేదు. కానీ, అతనూ ఈ మాటలన్నీ విన్నాడు. ధనమ్మగారు విని తనలో తాను— "అన్నీ ఉన్నాయి అల్లుడి నోట్లో శని అన్నట్లుగా ఉంది ఈ పిల్ల బ్రతుకు" అని నిట్టూర్చారు.

హరి మెచ్చుకోలుగా ఆమె వేపు చూసి, "నేను మిమ్మల్ని అభినందిస్తున్నాను. వివాహం ప్రాముఖ్యతని, పవిత్రతని గూర్చి చాలా బాగా చెప్పారు. నిజంగా మా ప్రసాదే కాకుండా మేము కూడా అదృష్టవంతులమే" అని గుమ్మం వేపు చూశాడు. అక్కడ ప్రసాదు కనబడగానే — "ఏరా గాడిదా! ఇల్లు కనబడిందా? నాలుగు గంటలకే ఆఫీసు నుండి బయలుదేరావట! ఎక్కడికి పోయావురా?" అన్నారు.

"పనిమీద వేరే చోటికి వెళ్ళాను. నీ వచ్చి ఎంతసేపైంది?"

"వచ్చి ఎంతసేపైతే నేం? బ్రతుకు సార్థక మయింది. అది సరే, ఇంట్లో కొత్త భార్యని పెట్టుకొని ఊరట్టుకు తిరిగే అడ్డ గాడిదని ఏ మనాలిరా?"

"వదినా, పిల్లలూ కులాసాయేనా?"

"నే నడిగినదానికి సమాధానం ఏడువు! ఒక్కసారి అయిన అమ్మాయిని మా ఇంటికి తీసు కొచ్చావా? సరి! నాకు టైము లేదు. నేను ఇప్పుడు నైట్ షిఫ్టుకి వెళ్ళిపోవాలి. రేపు ఆదివారం. నీవూ, మరదలూ కలిసి ప్రొద్దుటే టిఫిన్‌కి అక్కడికి వచ్చేయండి. ఆదివారం పూర్తిగా మీరూ అక్కడే." హడావిడిగా చెప్పి వెళ్ళిపోబోయాడు.

ప్రసాదుకి భయం వేసింది. హరి ఎంత హడావిడిగా, కలుపుగోలుతనంగా మాట్లాడతాడో అంత కోపిష్టి కూడా. అతను చెప్పినట్లు వెళ్ళకపోయారా? పెద్ద ప్రళయం లేవదీస్తాడు. వెళ్ళా లంటే?

"హరీ ... ఒక్క మాటరా! అది వారం ..." అతని మాటలు పూర్తి కానేలేదు.

"సారీ రా! నో అప్పీలు. లలితమ్మా! వెళుతున్నా. పిన్నీ, బాబాయి వెళ్ళొస్తా..." హరి దూసుకుపోయాడు.

"హ ...రీ ..." ప్రసాదు కేకకి బదులుగా మోటార్ సైకిల్ స్టార్టు చేసిన చప్పుడు వినిపించింది.

ప్రసాదు తల పట్టుకొని మేడమీదికి వెళ్ళిపోయాడు.

• • •

"లలితా! నేను రెండుసార్లు పిలిచాను. అయినా, నీవు పలుకలేదు." నిరుపమ చెయ్యి లలిత భుజం మీద పడింది.

లలిత ఉలిక్కిపడి, "సారీ, నీరూ! వినిపించుకోలేదు" అందినొచ్చుకొంటూ.

"వినిపించుకోలేదనే నేను అన్నది. ఇంతకీ ఏమిటి అంత తీవ్రంగా ఆలోచిస్తున్నావ్?"

"బుర్ర అనేది ఉన్నంతకాలం ఏదో ఒకటి ఆలోచించక తప్పదు. అసలు ఆలోచించకుండా బ్రతికే మానవ ప్రాణి జడ పదార్థం అయితే తప్ప, మామూలు వాళ్ళకి కష్టం సుమా!"

"అయితే, నీవు ఆలోచించేది దేని గూర్చి?"

లలిత నిట్టూర్చి, "మనస్సుకి ఎంత దగ్గరగా వచ్చిన వాళ్ళకైనా చెప్పుకోలేని ఆలోచనలు కొన్ని ఉంటాయి సుమా!" అని నవ్వడానికి ప్రయత్నిస్తూ అంది.

నిరుపమ మరి మాట్లాడలేదు.

"ఏమిటి విశేషాలు?" లలితే తేరుకొని ప్రశ్నించింది.

"ఏమీ లేవు. నిన్ను చూడాలనిపించింది, వచ్చాను. అదీకాక, పండగకి ఒక వేళ నీవు మీ ఊరు వెళతావేమోనని . . ." ఆపివేసింది.

"నాన్నగారు వచ్చారు, నీరూ! రానని చెప్పాను. నేను ఇక్కడి నుండి కదలడం జరిగితే బహుశా ఇంక రావడం జరగ దేమో? అందుకని. . ."

"ఎప్పుడు వచ్చావే, నీరూ?" ధనమ్మగారు వచ్చారు.

"ఇప్పుడే, పెద్దమ్మా!"

"మీ లారికి ఏదో యాక్సిడెంట్ జరిగిందని విన్నాను— ఏమైంది?"

"ఎవ్వరో ముసలమ్మ, కావాలని లారీ క్రింద పడి చనిపోయింది. వాళ్ళ వాళ్ళేమో గొడవ చేశారు. ఆఖరికి మధ్యవర్తుల ద్వారా మూడు వేలకి రాజీ పడ్డారు. ఆ రెండు రోజులు నాన్న అన్నయ్యల మీదా, ఎదురు పడ్డ వారందరి మీదా విరుచుకు పడ్డారు. నిన్నటి నుండి నిద్ర పోతు న్నారు." నిరుపమ చెప్పింది.

"వ్యాపారం అన్న తరవాత ఏవో కష్ట నిష్ఠూరాలు ఉంటూనే ఉంటాయి. చిరాకు పడితే ఎలా? నిరుపమా! నీ వెలాగూ వచ్చావు కదా? మీ వదినని తీసుకుని బజారుకి వెళ్ళిరా, అమ్మా, పండగకి చీర తీసుకోండి." ధనమ్మగారు అన్నారు.

"ఇప్పుడు నాకు చీర ఎందుకండీ? కొత్త చీరలు చాలా ఉన్నాయి. అంతగా కట్టుకోవాలంటే అందులో ఒకటి కట్టుకో వచ్చు." నెమ్మదిగా అంది లలిత.

ఇంతలో "పోస్టు" అనే కేక వినిపించింది. లలిత బయటికి వెళ్ళింది. లలిత పేరు మీద మనియార్డరు వచ్చింది. "అల్లుడు, నీవూ పండగకి బట్టలు తీసుకోండి" అని లలిత తండ్రి పంపిన డబ్బు అది. అదికూడా వచ్చిన తరవాత ధనమ్మగారు అసలు ఊరుకో లేదు. పోరు పెట్టి పంపించారు. నిరుపమని కూడా ఒక చీర తీసుకోనమని డబ్బు ఇచ్చారు.

ఆటోలో కూర్చున్న తరవాత నిరుపమ అంది: "జీవితంలో బజారుకి బయలు దేరడం ఇదే మొదలు, లలితా! ఈ కుంటి దానికికూడా షికార్లు కావలసి వచ్చిందే అని అంటారని భయంగానూ, సిగ్గుగానూకూడా అంది."

"ఇందులో భయపడవలసినది, సిగ్గు పడవలసినది ఏమీ లేదు. భయం తోనూ, సిగ్గు తోనూ ఎన్నాళ్ళని ముడుచుకుని ఉండగలం? పుణ్యకాలం వచ్చే వరకూ పురుడు ఆగదు అని పెద్దల సామెతలా ఈ జీవితం ఆగదు. మనకి ఎన్ని కష్టాలు వచ్చినా, ఎప్పటి కప్పుడు వాటిని ఎదుర్కొని, ధైర్యంగా మనకి కావలసిన రీతిలో మలుచుకోవడానికి ప్రయత్నించాలి. బ్రతకడంకూడా ఒక

వ్యయంతో కూడుకొన్న మరమ్మత్తుల ఖర్చు నుంచి తప్పించుకొనండి.

నియమంగా మూడు విధాల పనిచేసే త్రీ-ఇన్-వన్ ఆయిల్ ఉపయోగించండి.

3 IN

త్రీ-ఇన్-వన్ ఆయిల్

కుట్టు మిషనులు, సైకిళ్ళు, పంకాలు, తాళాలు, మడత బందులు మొదలైన అనేక గృహోపకరణాలకు నియమంగా ఆయిలు చెయ్యవలసిన అవసరం వుంటుంది. లేకపోతే అవి త్రుప్పు పట్టి పాడయిపోవడమో, మైల జమకూడడం మూలంగా సరిగ్గా పని చేయకపోవడమో జరుగుతుంది.

అన్ని ఆయిలులూ ఒకే విధంగా పని చేయవు. మూడు విధాల పని చేస్తుందేమో, త్రీ-ఇన్-వన్ ఆయిలు చాలా శ్రేష్ఠమయింది:

✓ కందెనగా పనిచేస్తుంది— యంత్ర పరికరాలు నిరాఘాటంగా పనిచేస్తాయి.

✓ శుభ్రం చేస్తుంది— పలుచగా వుంటుందేమో యంత్ర పరికరాలలో చక్కగా వ్యాపిస్తుంది. ధూళికి అవి జాం కాకుండా చూస్తుంది.

✓ త్రుప్పు పట్టనీయదు— కేవలం ఈ ఆయిలులోనే ఒక ప్రత్యేక త్రుప్పు నిరోధక పదార్థము వుంది.

మీ విలువైన గృహ పరికరాలను కాపాడుకొనేటందుకు నియమంగా సరియైన ఆయిలు వెయ్యండి— త్రీ-ఇన్-వన్ ఆయిలు.

త్రీ-ఇన్-వన్ ఆయిల్

యంత్ర పరికరాలకు సాటిలేని నవరక్షణ

Licenced user of TM: Geoffrey Manners & Co Ltd

ఆర్టే సుమా! అందుకనే 'లైఫ్ ఈజ్ షార్ట్, ఆర్ట్ ఈజ్ లాంగ్' అని అన్నారు''

''ఏమిటో, లలితా! నీ దగ్గర కూర్చున్నంత సేపూ భవిష్యత్తు మీద కొత్త ఆశలు చిగురిస్తాయి. కానీ, తిరిగి నా గూటి లోకి నేను వెళ్ళ గానే నా ఒంటరితనం నన్ను అమితంగా భయ పెడుతోంది. ఇప్పుడే ఇలా ఉంటే ఇక ముందు ముందు ఎలా బతక గలనూ? చనిపోదామా అనే కోరిక కలుగుతుంది. నాన్నగారు నా మీద జాలి కొద్దీ కానీ, నా భవిష్యత్తును ఊహించి కానీ, ఆయన ఆస్తి అంతా నా పేరు మీద పెడతా నంటున్నారు. అది అందరికీ బాధగానే ఉంది. 'మగ పిల్లలకి చదువులు చెప్పించి, ఉద్యోగాలు వేయిస్తాను. ఆడపిల్లలకి పెళ్ళిళ్ళు చేస్తాను. ఎవరి బతుకులు వాళ్ళు బతకగలరు. తనకి తానుగా కానీ, ఒకరి నీడను కానీ బతకలేనిది నిరుపమే కాబట్టి, ఆస్తి అంతా దానికే. తనకి ఎవ్వరి దగ్గర ఉండాలనిపిస్తే, వాళ్ళ దగ్గర ఉంటుంది. తన అనంతరం ఎవరికి ఇవ్వాలనిపిస్తే వాళ్ళకి ఇచ్చుకుంటుంది' అని అంటారు. అన్నయ్య వాళ్ళు బయట పడటం లేదు కానీ, వాళ్ళ కీ పద్ధతి నచ్చినట్లు లేదు.'' విచారంగా అంది నిరుపమ. ''అయితే, నీకు పెండ్లి చేయాలనే ఉద్దేశ్యమే లేదా మీ నాన్నగారికి?'' ఆశ్చర్యంగా అడిగింది లలిత.

''ముందు ఉండేది. కానీ, వచ్చేవారంతా నా వెనక వచ్చే ఆస్తి కోసం ఆశపడి వచ్చేవాళ్ళే కనపడ్డారు. అసలు ముందు నాన్నగారు సగం ఆస్తి నాకు ఇచ్చి పెండ్లి చేసి అల్లుడిని ఆయన వద్దే పెట్టుకోవా లని తలంచి ప్రయత్నించారు. కానీ, వచ్చే వాళ్ళ దురాలోచనలు వినీ వినీ విసుగెత్తి, ఆయన ఇంక ఆ ఆలోచననే మానుకున్నారు.''

''అంటే నా శ్రేమనే వారు?'' కుతూహలంగా ప్రశ్నించింది.

''ఎక్కడ ఆపమంటారు?'' ఆటో డ్రైవరు ప్రశ్నించాడు.

లలిత హోటళ్ళ దగ్గర ఆపమంది. రిక్షా ఆగిన తరవాత ఫేర్ చెల్లించి, ఇద్దరూ హోటలు లోకి దారి తీశారు. అందరూ నిరుపమ వేపు వింతగా చూడ సాగారు. నిరుపమ సిగ్గుతో చితికి పోతున్నట్లు ఫీలవ సాగింది.

''ఎంత నాగరికత పెంచుకున్నా మని డంబాచారాలు పలికినా మనలో ఈ వింత గుణాలు మాత్రం మాయం కాలేదు. అనవసరంగా నీవు బాధ పడకు, నీరూ!'' భుజం మీద చెయ్యి వేసి అని, ఫామిలీ రూము లోకి దారి తీసి అక్కడ కూర్చున్నతరవాత—''ఊఁ చెప్పు'' అంది.

నిరుపమ ముఖానికి, చేతులకి పట్టిన చెమటని పమిట చెంగుతో తుడుచు కుంది. సర్వరు మంచినీళ్ళు తీసుకొచ్చి పెట్టి, మెనూ కార్డుని లలితకి అందించాడు.

నిరుపమ గడగడా గ్లాసుడు నీళ్ళు తాగి సేద దీరింది.

పూరీ—కుర్మాకి ఆర్డరు ఇచ్చి, ''ఊఁ'' అంది.

''ఏముంది? కొంత మంది ఆస్తి వాళ్ళ పేరు మీద పెట్టమన్నారు. కొంతమంది ఆస్తిని, పిల్లని తమ వెంట పంపేయ మన్నారు. వయస్సు మళ్ళిన వాళ్ళు, పెండ్లి అయి పెళ్ళాలు బతికే ఉన్న వాళ్ళు, రికామీగా తిరిగే ప్రొఫెషనల్ రౌడీలు—ఇలా వెరైటీలుగా వచ్చారు. నాన్నగారు వాళ్ళ పద్ధతులు, మాటల తీరుచూసి భయపడిపోయారు.'' నవ్వడానికి ప్రయత్నించింది.

''లోకంలో అంతా అటువంటి దుర్మార్గులే ఉంటారని అనుకోకు, నీరూ! మంచివాళ్ళుకూడా ఉంటారు. అయితే అటువంటి వాళ్ళు మనకి తారస పడక పోవచ్చు! లేక ఆలస్యంగా తారస పడటమో జరుగుతుంది. ఇంత మాత్రానికే నీవు నిరాశ పడకూడదు.'' ఓదార్పుగా అంది లలిత.

''నాకూ ఇష్టంగా లేదులే, లలితా! తీరా చేసుకున్న తరవాత చిక్కుల్లో పడితే. . . కనీసం ఈ శాంతికూడా కరువవు తుందేమో? నీకు అనుభవం అయింది కదా!''

''ఛా! అందరి జీవితాలూ నా జీవితం లానే ఉంటాయా? నిజం చెప్పు కోవాలంటే మీ అన్నయ్యని అభినందిం చాలి'' లలిత అంది.

''వదినా! '' ఆశ్చర్యంగా విప్పారిన నేత్రాలతో చూస్తూ అంది నిరుపమ.

''అదిగో! మళ్ళీ వదినా అంటున్నావ్?'' నిష్ఠూరంగా అంది లలిత.

బంధుత్వం కన్నా స్నేహమే మనల్ని దగ్గరికి చేర్చింది, ఈ వరసలు మానేయ మని లలితే మానిపించింది.

''నీ వా మాట అన్న తరవాత ఎందుకో నా కలా పిలవాలని పించింది. నీ జీవితాన్ని ఎడారిని చేసిన అన్నయ్యని నీవు మెచ్చు కోవడం...''

నా జీవితాన్ని ఏం చేశా రన్నది తరవాత కానీ ... ఆయనలో ఉండే నిజాయితీని నిష్పక్షపాతికంగా మెచ్చు కోవాలిగా?''

''అంటే?''

''అంటే ఏముందోయ్—చాలా మంది మగాళ్ళు ఏం చేస్తారు? తల్లి కోసం తాళి కట్టి, వచ్చిన ఆడదాన్ని వదులు కోవడం ఎందుకనిఆమెనిఅనుభవిస్తూనే... బాగా లేదనో, ఏదో వంకలతో సాధిస్తూ

నన్ను నేను మనిషిగా తీర్చిదిద్దుకో గలగడమే నా లక్ష్యం. అందులో విజయం సాధిస్తే, అన్నింటిలోను విజయం పొందినట్లే.

—గార్ఫీల్డ్

ఆమెని నానా హింసలు పెడుతూ ఉంటారు. కానీ, ఆమె స్త్రీత్వాన్ని మాత్రం వదలరు. అటువంటి వారిని ఏమనాలి? నీచులు కిందికి రారా! భార్య అంటే ఇష్టం లేదు. కానీ. . . రాత్రి అయ్యేసరికి ఆ ఇష్టం లేని స్త్రీ శరీరం మాత్రం కావాలి! పగలు మాత్రం నా పెళ్ళాం అంటే నాకు ఇష్టం లేదని చాటుకుంటూ, ఇంకొక స్త్రీతో సరసా లాడుతూ ఆత్మ వంచన చేసుకుంటూ బతికే వాళ్ళకన్నా ఎన్నో రెట్లు నయం కదా?''

''అయితే, అన్నయ్యకి ఒక మంచిస్థానం ఉంది అన్న మాట నీ హృదయంలో.''

''ప్రపంచం అంతటా చెడ్డవారే లేరు, మంచివాళ్ళు ఉన్నారని నీకు చెప్పాలనే చెప్పాను. నీకు ఇంకో విషయం చెపుతాను, విను మా పెద్దక్క వాళ్ళ ఊరు ఒకసారి వెళ్ళాను. మా అక్కా వాళ్ళ ఇంటిలో ఒక చిన్న వాటాలో ఒక అతను ఉంటున్నాడు. అతను నీలా కాలు చిన్నప్పుడే పోయిన అమ్మాయిని ఏరి కోరి చేసుకున్నాడు. అతను తెల్లవారే లేచి పని అంతా చేసుకుని పని లోకి వెళ్ళి పోతాడు. రాత్రికి వచ్చి మిగిలిన పని—తన బట్టలు, పిల్లల బట్టలు, భార్య బట్టలు భార్య కూర్చుని ఉతికితే, అతను బావిలో నుండి నీళ్ళు తోడి పిండి ఆరవేసే వాడు. వాళ్ళది చిన్న సంసారం. ఊరికే కూర్చోవడం ఎందుకని ఆమె రోజంతా కూర్చుని పూవులు కట్టి ఓ రెండు రూపాయలు సంపాదించేది. అతను భార్యని ఎంతో ప్రేమగానే చూస్తాడు. ఆదివారం వస్తే డబ్బు ఉంటే సినిమాకి, హోటలుకి వెళతారు. లేదంటే పార్కుకి వెళతారు. 'ఇటువంటి వారికి జీవితం మీద ఆశ కలిగిస్తేనే భగవంతుడు మెచ్చుతాడమ్మా! అందుకే చేసుకున్నా. ఈమెను చేసుకున్నానని నేను ఏ నాడూ చింతించ లేదు' అని నాతో అనేవాడు. కనక నీవు నిరాశ పడవలసిన అవసరం లేదు.'' లలిత అంది.

''ఏమో, లలితా? నీవు చెప్పిన వ్యక్తి వంటి వ్యక్తి దొరకడమంటే నిజంగా భగవంతుడు ఆమెకి చేసిన అన్యాయాన్ని పూడ్చుకోవడం కోసమే సృష్టించిన వ్యక్తి అయి ఉండాలి.''

''సరే, పద. వెళదాం.'' లలిత లేచింది.

ఇద్దరూ బట్టల షాపులోకి అడుగు పెట్టారు. అక్కడి వ్యక్తిని చూసి ఒక పక్కగా నిలబడ్డారు.

''చూడండి! కాస్త చామన చాయగా పొడుగ్గా ఉండే ఆమెకి ఏ రంగు చీర డిజైను బాగుంటుందో అది చూసి ఇవ్వండి.'' సత్యప్రసాదు అంటున్నాడు.

సేల్స్ గరల్ నాలుగైదు డిజైన్సు లైటు కలరులోవి చూపించింది. అందులో గులాబీ రంగుది ఎంపిక చేసి పాక్ చేయించుకుని డబ్బు పే చేసి తల వంచుకుని వెళ్ళిపోయాడు. అతను బయట పడేవరకూ ఇద్దరూ ఊపిరి తీయడానికికూడా భయపడినట్లు శిలా ప్రతిమల్లా ఉండి పోయారు.

లలిత మనస్సు వికలమై పోయింది. ఆ చీర 'ఆమె' కోసం కొని ఉంటారు. ఆమెకూడా హిందూ పండుగలని చేస్తుందా? ఎంత ప్రేమ! ఎంత అదృష్టవంతురాలు!

గుండెలో కలుక్కుమంది బాధ.

తనకి తెలిసిన విషయమేగా? అతను తనతో నిష్పక్షపాతంగా చెప్పిన దేగా? అతను తనకి ఇష్టమైన వ్యక్తికి పండగకి చీర తీసుకుని వెళుతున్నాడు. అన్నీ తెలిసిన వ్యక్తి ఈ తప్పటడుగు ఎందుకు వేయాలి? ఇంకో నాలుగు రోజులు పట్టుదలగా ఉంటే ఆ తల్లి దండ్రులే ఒప్పుకునే వారుగా?

లలిత కళ్ళలో నీళ్ళు తిరిగాయి.

''లలితా!'' నిరుపమ జాలిగా పిలిచింది.

''నీరూ! వెళ్ళిపోదాం, రా!'' వడి వడిగా షాపు మెట్లు దిగింది. చేసేది లేక నిరుపమ లలితని అతి కష్టం మీద అనుసరించింది.

* * *

ధనమ్మగారు ఈ రోజు వంటా వార్పూ తనే చూచుకున్నారు. పని పూర్తి అయింది. వీళ్ళిద్దరి రాక కోసం ఎదురు చూస్తూ వరండాలోనే కూర్చున్నారు. లలిత ఆటో దిగి ఎటూ చూడకుండా తన గదిలోకి వెళ్ళిపోయింది. ధనమ్మగారు విస్తుపోయారు. నిరుపమ నిదానంగా వచ్చి జరిగిన విషయాలు చెప్పింది. ధనమ్మగారు అవాక్కయి నిలబడి తరవాత చాలా సేపు అక్కడే కూర్చుండి పోయారు. నిరుపమ అదే ఆటోలో వాళ్ళ ఇంటికి వెళ్ళిపోయింది.

చాలా ప్రొద్దు పోయిన తరవాత సత్యప్రసాదు వచ్చాడు. వరండాలోకి వచ్చిన తరవాత అక్కడో మనిషి ఉన్నట్లు

గ్రహించుకుని లైటు వేశాడు తల్లి. "చీకట్లో ఇక్కడ కూర్చున్నా వేమమ్మా!" అని ప్రశ్నించాడు. "ఎక్కడ కూర్చుంటే ఏం లే! తెలిసో తెలియకో ఏం పాపం చేశానో? ఈ ముసలి కాలంలో పట్టి పీడిస్తోంది." విచారంగా అన్నారు.

సత్యప్రసాదు చాలాసేపు మౌనంగా నిలబడి చేతిలోని పాకెట్టుని తల్లి ఒడిలో పడవేసి లోనికి వెళ్ళిపోయాడు.

• • •

ఆ రోజే ఆదివారం. హరి వాళ్ళ ఇంటికి వెళ్ళే రోజు. సత్యప్రసాదుకి ప్రాణసంకటంగా ఉంది. హరి ఊరికి దూరంగా ఫాక్టరీ వాళ్ళు కట్టి ఇచ్చిన కాలనీలో ఉంటున్నాడు. అటు వేపు మామూలు బస్సులు వెళ్ళవు. ఆటోలు రావు కిరాయికి. ఎందుకంటే తిరిగి కిరాయిలు దొరక వని. తప్పని సరిగా లలితని స్కూటరు మీద ఎక్కించుకుని వెళ్ళాలి. కానీ. . . ఎలా?

లలితకి సంకోచంగానూ, అదో విధంగానూ ఉంది. ఎవ్వరి కోసమో బతకడం లేనిది ఉన్నట్లు నటించడం, అంటే చిన్నప్పటి నుండి చిరాకు. తప్పు చేయనే కూడదు, చేస్తే చేసిన దానిని నిర్భయంగా చెప్పగలగాలి అనేది లలిత స్వభావం. అటువంటిది అతనికి తన మీద ఇష్టం అనేది లేనప్పుడు అతని వెనకాల కూర్చుని పరాయి చోటుకి ఎలా వెళ్ళ గలదు? లలిత బుర్ర తిరిగి పోతూంది. రాత్రి బజారు నుండి తిరిగి వచ్చిన తరవాత అలానే మంచం మీద పడిపోయింది. ఎప్పుడు నిద్ర లోకి జారి పోయిందో తనకే తెలియదు. అర్ధరాత్రి బాత్ రూమ్‌కి వెళ్ళవలసి వచ్చి మెలకువ వచ్చినప్పుడు తన పక్క ఒక పాకెట్టు ఉండటం గమనించింది. ఏమిటా అని కుతూహలంగా తీసి చూసింది. చీర. లలితకి షాక్ కొట్టినట్లు అయింది. అది సత్యప్రసాదు సాయంకాలం కొన్న చీర. ఇక్కడకి ఎలా వచ్చింది? తనకే తీసుకొచ్చారా? లేక ఆమె తిరస్కరిస్తే. . . ఎటూ తేల్చుకో లేకపోయింది. ఇప్పుడు ఈ ప్రయాణం వచ్చి పడింది. తప్పని సరిగా బయలుదేరవలసి వచ్చింది. మోటారు సైకిలు తీసుకుని సత్యప్రసాదు వాకిట్లో నిలబడ్డాడు. లలిత సంకోచంగా నెమ్మదిగా అడుగులు వేసుకుంటూ వెళ్ళింది. బలరామయ్య గారు పేపరు చాటు నుండి, ధనమ్మగారు గుమ్మం చాటు నుండి ఒకరికి తెలియకుండా ఒకరు గమనిస్తున్నారు. ధనమ్మ గారి ఆశ అలా అలా అల్లుకు పోతూంది. 'విఘ్నేశ్వరా! నీ పూజలో తెలిసి తెలియక ఏమైనా లోపాలు చేసి ఉంటే, క్షమించు, తండ్రీ! నీ దయ చూపించి వాళ్ళిద్దరినీ కలుపు, నాయనా! ఈ జన్మకి నిన్నేం కోరను.' ఆమె లోలోపలే ప్రార్థించుకున్నారు.

సత్యప్రసాదు స్టార్టు చేసి ఎక్కి కూర్చున్నాడు రెడీగా!

లలిత వెళ్ళి, అక్కడ నిలబడి తల వంచుకుని, "నే నెప్పుడూ మోటారు సైకిలు ఎక్కి లేదు. నాకు భయంగా ఉంది" అంది చిన్న పిల్లలా.

సత్యప్రసాదుకి నవ్వు రాబోయింది. అయినా, గంభీరంగానే ఉండి పోయి, "ఫరవా లేదు. భయం లేదులే. ఎక్కు" అన్నాడు.

ఎక్కి కూర్చుంది. స్టార్టు చేశాడు. భయంగా అతనిని కరుచుకుని పోయింది. స్పీడు అందుకునే కొలదీ లలిత ఇంకా ఇంకా గట్టిగా అతనిని పట్టుకు పోయింది. సత్యప్రసాదుకీ ఇబ్బందిగానే ఉంది. లలితకి మాత్రం నతమతంగా ఉంది. పమిటె జారి పోతూంది. పమిట, చీర కుచ్చెళ్ళుకూడా గాలి-పటంలా ఎగరడానికి ప్రయత్నిస్తున్నాయి. వాటిని ఎలా సరి చేసుకో గలదు? ఒక్కసారి—"ఆపండి" అని నెమ్మదిగా అంది.

గాలి విసురుతో సత్యప్రసాదుకి వినపడ లేదు. చేతితో తట్టి ఇంకొకసారి అంది. ఆ పాడు. దిగి పమిటని నడుం చుట్టూ తిప్పి దోపి కూర్చున్న తరవాత కుచ్చెళ్ళని రెండు కాళ్ళ మధ్యనొక్కిపట్టి 'ఊ' అంది. ఈ సారి ప్రయాణం కులాసా గానే సాగింది.

హరి వాళ్ళ ఇంటిలోకూడా సరదాగానే జరిగింది.

సత్యప్రసాదు లేకుండా చూసి హరి లలితతో— "నీవు నాకు నచ్చావమ్మా! మా వాడిని దారికి తెచ్చావ్" అన్నాడు.

లలిత మాట్లాడ లేదు.

హరి భార్య లలిత లేకుండా చూసి సత్యప్రసాదుతో— "పెండ్లికి ముందు మరిదిగారు నానా గొడవ చేశారు. జ్ఞాపక ముందా? మీ హడావిడిని చూసి వచ్చే ఆమె దురదృష్టవంతురాలని జాలి పడ్డాను అనవసరంగా. తీరా చూస్తే మీ రేమో మా చెల్లెలి కొంగుని వదలడం లేదు" అంది.

సత్యప్రసాదు నిట్టూర్చి ఊరుకున్నాడు.

• • •

"పోస్టు!" లలిత వెళ్ళి తెచ్చుకొంది. గబగబా విప్పింది. అది శ్రీనివాసు దగ్గరి నుండి వచ్చింది. "ఎక్కడినుండమ్మా?" యథాలాపంగా బలరామయ్యగారు అడిగారు.

"మా శ్రీనివాసు అన్నయ్య దగ్గరి నుండి. అంటే వరసకి అన్నయ్య అవుతారు. ఇంజనీరింగ్ పాస్ అయి ఐదేళ్ళు కావస్తోంది. ఇంతవరకూ జాబ్ లేకుండా ఖాళీగానే ఉన్నారు. ఇప్పుడు ఇక్కడ అప్పాయింటుమెంటు ఇచ్చారట. సోమవారం జాయిన్ కావాలట. రూము దొరికే వరకూ మన ఇంటిలో ఉంటానని వ్రాశారు." గుక్క తిప్పుకోకుండా గబగబా చెప్పింది.

"దొరికేవరకేం! ఇక్కడే ఉండమనమ్మా! మన ముందు గది ఖాళీయేగా! అందులో ఉంటారు."

• • •

"నేను వచ్చి ఇంతసేపయింది. మీ ఆయనని చూపించవే. దిష్టి తగులుతుందని దాచావా?" శ్రీనివాసు అన్నాడు.

"తగలదా మరి! ఆడది జీవితాంతం భద్రంగా దాచుకోవలసిన వస్తువే అది కదా!" లలిత అంది.

"అబ్బో! పెద్ద మాటలే నేర్చావే! అటువంటి పూర్వకాలపు డైలాగ్సు అంటే తమకి నచ్చవేమో?" ఆశ్చర్యపోతూ అన్నాడు.

"నచ్చినా,నచ్చకపోయినా కొన్ని మాటలని మన ముందు పేర్చుకొని దాని వెనక నక్కి బ్రతకాలి" అంది.

శ్రీనివాసు దానిలో ఏమైనా గూఢార్థం ఉందా? అని లలిత ముఖం వేపు పరిశీలనగా చూశాడు.

"మా ఆయనకోసం నీవు కాచుకొంటే, జాయినింగ్ రోజే లేటుగా వచ్చావని ఇబ్బంది కాన్సిల్ చేయగలడు మీ ఆఫీసరు." హెచ్చరించింది లలిత. ఇంతలోకి సత్యప్రసాదు లేచి వచ్చాడు. లలిత "అదిగో, వారే భారతనారి పతి దేవులు" అని ఇద్దరికీ ఒకరి నొకరిని పరిచయం చేసింది. సత్యప్రసాదు శ్రీనివాసుతో చాలా బాగా మాట్లాడి తన మోటారు సైకిలు మీద వాళ్ళ ఆఫీసు దగ్గర డ్రాప్ చేస్తానని మాట కూడా ఇచ్చాడు.

ఆఫీసుకి వెళుతూ శ్రీనివాసు లలితతో— "నీవు చాలా అదృష్టవంతురాలివి,లలితా" అన్నాడు.

"ఓహో! అలాగా! అయితే చాలా థాంక్సు" అంది.

• • •

రెండు రోజులు లలిత వాళ్ళ ఇంటిలో భోజనంచేసి, శ్రీనివాసు నెమ్మదిగా చెప్పేశాడు—తాను హోటలులో టిక్కెట్టు బుక్ తీసుకొన్నానని.

"పేయింగ్ గెస్టుగానే ఉండలేక పోయావా?హోటలు తిండి పడుతుందా?" అని లలిత అత్తగారు, లలిత ఇద్దరూ నొచ్చుకొన్నారు.

"మా ఇంజనీరింగ్ హాస్టలు కూడు కన్న ఈ హోటలు కూడు నెయ్యిరెట్లు నయం. ఫరవాలేదు నాకు అలవాటే" అని నర్ది చెప్పాడు.

"లలితా!" తలుపులు తోసుకొని గదిలోకి అడుగు పెట్టింది నిరుపమ.

కిటికీ వద్ద కుర్చీ వేసుకొని గడ్డం గీసుకొంటున్న శ్రీనివాసు ఆ పిలుపుకి వెనక్కి తిరిగి అలా చూస్తూ ఉండి పోయాడు. చెయ్యి వణకడం వలన బ్లేడు గీసుకొని గడ్డం తెగింది.

"అబ్బా!" అన్నాడు రెండు విధాల. ఒకటి—ఇంత అతిలోక సౌందర్యవతి నిజంగా ఈ భూలోకంలోనే ఉన్న మానవ వనితేనా? అని. రెండు— తెగిన బాధ.

నిరుపమ కంగారుగా వెనక్కి తిరిగి కుంటుకుంటూ వెళ్ళిపోయింది.

శ్రీనివాసు బాధగా కళ్ళు మూసుకొన్నాడు.

లలిత నిరుపమకి ఇనప బూటు, బెల్టు వేయించింది. దీనివలన కాలు కాస్త బరువుగా ఉన్నా, కర్రలు లేకుండా కాస్త పక్కకి వంగి చేతిని కాలుమీద ఆనించుకొని నడవవచ్చు. లలితే ఎదురువచ్చింది.

"ఏమిటి, నీరూ! ఎంత కంత కంగారుగా వస్తున్నావ్?" లలిత ఆపి అడిగింది.

నుదుట పట్టిన చెమటని తుడుచుకొంటూ అంది: "నీవు ఆ గదిలో ఉన్నావేమో ..."

"ఓసి పిచ్చి మొద్దూ! దీనికా కంగారంతా! ఇలా అయితే, ఈ ప్రపంచంలో ఎలా బ్రతుకుతావోయ్? రా! అతను నాకు వరసకి అన్నయ్య అవుతాడు. పరిచయం చేస్తా, రా!"

శ్రీనివాసు ఇంకా ఆశ్చర్యం నుండి తేరుకోలేదు. లలిత అతనిని చూసి నవ్వి, "ఈమె నిరుపమ—మా ఆడబిడ్డ" అని పరిచయం చేసింది.

"నమస్కారమండీ!" ఇద్దరూ ఒకే సారి అన్నారు.

"సరిపోయింది." పగలబడి నవ్వింది లలిత. కొంతసేపు కొత్త ఫీల్ అయినా, శ్రీనివాసు మాటలు బాగా అందుకొని నిరుపమని మాటల్లో పెట్టాలని తెగ వాగసాగాడు. "అన్నట్లు నీవు ఎక్కడికో వెళ్ళాలన్నావ్?" లలిత గుర్తు చేసింది.

"అంత ముఖ్యమైన పని కాదులే!" అని తిరిగి కబుర్లు చెప్పడంలో మునిగి పోయాడు.

శ్రీనివాసు వచ్చిన దగ్గరినుండి లలితకి, నిరుపమకి బాగా కాలక్షేపం జరుగుతూంది. శ్రీనివాసు వస్తూ వస్తూ చాలా రకాల మాగ్‌జైన్సు తెచ్చేవాడు. నిరుపమ కూడా మునుపటి కన్నా ఎక్కువగా నవ్వుతోంది. ఎప్పుడైనా నిరుపమ నాలుగు రోజులు రాకపోతే శ్రీనివాసు పదిసార్లు అడిగేవాడు లలితని. ఓ రోజు

(సశేషం)

చీకటి వెలుగులు

కుమారి అళ్ళ కృష్ణవేణి

(క్రిందటి సంచిక తరువాయి)

"అన్నట్టు అడుగుదామనుకొంటూనే మరిచిపోతున్నా, లలితా! నీవు, ఈ భారతనారీ పతిదేవులు కలిసి ఎప్పుడూ తిరిగినట్లే కనబడరేం?"

"మేము మీ కెవ్వరికీ కనబడేటట్లు తిరగం."

"అదేం పాపం!" జాలి చూపిస్తున్నట్టు అన్నాడు.

"దిష్టి తగులుతుందని." బింకంగా అంది.

"అయ్యో పాపం! ఎంత కష్టం వచ్చింది! అయితే, మరి ఎవ్వరికి కనబడకుండా ఎలా తిరుగుతున్నా రర్రా!" శ్రీనివాసుకి నవ్వులాటగా ఉంది. అసలు ఇప్పుడే కాదు, చాలాసార్లు శ్రీనివాసు లలితని సత్యప్రసాదు పేరుమీద ఏడిపిస్తూనే ఉంటాడు. లలిత ద్వంద్వార్థం వచ్చేలా సమాధానం ఇస్తూనే ఉంటుంది. అటువంటి సంభాషణలలో నిరుపమ పాల్గొనదు సరికదా గంభీరంగా కూర్చుంటుంది. నిజంగా లలిత చాలా గొప్పవ్యక్తి. గుండెలో అగ్ని గుండాలని మండించుకొంటూ, పైకి అలా నవ్వుతూ తిరగడం ఎవ్వరి తరం? అదే నిరుపమ ఆశ్చర్యం.

"లలితా! నేను నిన్ను ఏడిపించడం నిరుపమ గారికి ఇష్టం లేదేమో? ముభావంగా ఉండిపోతారు." నిష్ఠూరంగా అన్నాడు.

"అబ్బే, అదేంలేదు." తొందరగా అంది నిరుపమ.

"మరి మీరు నవ్వరేం?"

"నవ్వు నాలుగు విధాల చేటు. మువ్వు నవ్వడం వేరు. తను నవ్వడం వేరు. నువ్వు అన్నయ్యవి కాబట్టి ఏమన్నా తప్పు పట్టించుకోను. తను నవ్వితే .. తప్పులు పడతా." లలిత అందుకొని అంది.

"పెండ్లి అయిన తరవాత నీవు బాగా మాటలు నేర్చావు, లలితా!" శ్రీనివాసు.

"పరిస్థితులే మనుష్యుల్ని ఎదగనిస్తాయి." లలిత గంభీరంగా అంది.

"సరే! ఈ మాటలన్నీ ఎందుకుగానీ, మీ ఊరిలో 'మజబూర్' అనే హిందీ సినిమా ఆడుతోంది—తెలుసా?" ప్రశ్నించాడు.

"తెలుసు. ఏం?"

"దాని రచయితలకి ఆ సినిమా విడుదల అయిన తరవాత బాగా డిమాండ్ పెరిగిందట. రెండు సంవత్సరాలు వెయిట్ చేస్తే వాళ్ళు పది లక్షల రూపాయలకి స్టోరీ ఇస్తారట ... అందువలన ..."

"పదివేలు ఇస్తే అంతకన్నా మంచి స్టోరీలని నేను ఇస్తాను. పది రోజుల టైము చాలు." హఠాత్తుగా నిరుపమ అంది.

"వాట్! మీరు కథలు వ్రాస్తారా?" ఆశ్చర్యంగా అడిగాడు.

"ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో అమ్మాయి కథలు వ్రాస్తుందంటే ఆశ్చర్యపోయిన వాడివి నీ ఒక్కడివే. పేపరులో నీ పేరు వేయించాలి. వ్రాయడం లేదంటే ఆశ్చర్య పోవాలి గానీ ... ఈ మధ్య కార్టూన్సు నీవు చూడటం లేదా? ఆంధ్రప్రదేశ్ రచయిత్రుల మీదే విరివిగా పడుతున్నాయి." లలిత అంది.

"సారీ! నాకు నిజంగా కథలు వ్రాయడం రాదు. మీ రనవసరంగా ప్రాణాలు తీసుకోకండి! నేను అలా ఎందుకన్నానంటే ... ఆ స్టోరీలో గొప్పతనం లేకపోవడం వలన." నిరుపమ అంది.

"ఏమిటి! ఆ స్టోరీలో కొత్తదనం లేదా?"

"లేదు, లేదూ, ముమ్మాటికి లేదు. నా చిన్నప్పు డెప్పుడో నేను ఒకసారి ఒక డిటెక్టివ్ నవల చదివాను. దానిపేరు: 'నేను చావను' అని. దాని కాపీలా అనిపించింది. అంతో ఇంతో మార్పులు చేర్పులు ఉంటాయనుకో!" నిరుపమ అంది.

శ్రీనివాసు నెత్తిమీద చేతులు పెట్టుకొని, "ఈ ఆంధ్రదేశంలో ఆడవారితో వాదనకి దిగి గెలవగలమా? అమ్మా తల్లులూ! తప్పైపోయింది. వాళ్ళు ఎన్ని లక్షలకి అమ్ముకొంటే ఎవడికి కావాలి గానీ, మీ రిద్దరూ ఆ సినిమాకి వస్తారా! అని అడుగుతున్నాను."

నిరుపమ చప్పున తల వంచేసుకొంది. లలిత కొన్ని క్షణాలు మౌనంగా ఉండి, "మా అత్తగారిని అడుగుతాను. వెళ్ళమంటే వస్తాం" అంది.

"దేవుడు నా యందు ఉండి, ఆమె నోట 'సరే' అని పలికిస్తాడులే." ఉత్సాహంగా అన్నాడు.

• • •

"సూరయ్యా! సూరయ్యా!" గట్టిగ కేక వేశాడు సత్యప్రసాదు.

"వస్తున్నా, బాబూ!" వ్యానుసూరయ్య పరుగెత్తుకొని వచ్చాడు.

"టీ తీసుకురా!" అంటూ డబ్బు కొరకు జేబులో చెయ్యి పెట్టాడు. బొత్తిగా కాగితాలు తగిలాయి. తీసి చూశాడు. నోట్ల మధ్య ఏవో కాగితాలు— తను పెట్టినవి కావు. రూపాయి తీసి సూరయ్య చేతిలో పెట్టి ఆ కాగితాలు ఏమిటా అని మడతవిప్పాడు.

"బంగారంలాంటి బాబుగారు! రోజు రోజుకి పాడైపోతున్నారు." సణుక్కుంటూ సూరయ్య వెళ్ళిపోయాడు.

"సత్యప్రసాదు గారికి,

మన పెండ్లి అయి ఏడాది కావస్తోంది. ఈ పన్నెండు నెలలు నేను రాత్రింబవళ్ళు ఆలోచించాను — భవిష్యత్తు ఏమిటా అని. ఆఖరికి ఒక నిశ్చయానికి వచ్చాను. మీకు ఎదుటపడి చెప్పలేక, ఈ లెటరు ద్వారా తెలియపరుస్తున్నాను. అన్ని విధాల అమిరితే ఆడదాని బ్రతుకు అందమైనదే గానీ, ఏమాత్రం వంకర వచ్చినా అస్తవ్యస్తం అయిపోతుంది. ఆడదై పుట్టేకన్నా అడవిలో మానై పుట్టడం మేలు అనే సామెత ఈ దేశంలో చాలా మంది స్త్రీలకి అనిపిస్తూ ఉంటుంది. అంత దౌర్భాగ్యపు బ్రతుకు. పెండ్లి కాలేదనుకోండి, అదో డిస్ క్వాలిఫికేషన్ క్రింద చూస్తారు. అయిన తరవాత ఆ మొగుడుతో నానా బాధలూ పడుతూ ఉంటే మెచ్చుకొంటారు. బాధలు పెడుతున్నాడు కదా అని తెగించి బయటికి వచ్చిందనుకోండి— బరితెగించిన ఆడది అని అనడమే కాకుండా ఈ సంఘంలో పురుషులు ఆడకుక్కని చేయాలని చూస్తారు. సుఖపడుతున్నదనుకోండి — మొగుడిని పెయ్యగాడిని చేసి ఆడిస్తోంది అని అంటారు. అందుకే అన్నారు కాబోలు ముల్లు—ఆకు కథ.

అయితే, ఇప్పుడు నేనేం చెయ్యాలి? తెగించి బయటికి వెళ్ళాలా? వెళ్ళగలను. సంఘాన్ని ఎదిరించ బ్రతకగలను. అలా కాదూ — ఇలాగే ఒదిగి ఓర్చి మీ ఇంటిలోనే ఉండాలన్నా ... రెంటిలో ఏదో ఒకటి చేయాలన్నా ఒక ఆలంబన అంటూ ఉండాలి కదా?! ఏ ఆశా ఆలంబనా లేకుండా ఎన్నాళ్ళని బ్రతకగలను? అందుకని ... నేను నిజంగా చెబుతున్నాను — మిమ్మల్ని నా వేపు తిప్పుకోవాలనే గానీ, మీ జీవితంలో స్థిరపడాలని గానీ, మీ సౌఖ్యాలకి అడ్డుపడాలని గానీ నాకు మనస్ఫూర్తిగా లేదు. నేను కేవలం ..,కోరేది ... నాకో భవిష్యత్తు చూపించమని. అది ... నన్ను ... నేను తల్లిని కావాలనుకొంటున్నాను. దానికి ప్రతిఫలంగా మీకు విడాకులు ఇమ్మన్నా ఇస్తాను. ఎందుకంటె మీరు, మీరు కోరుకున్న వ్యక్తిని చట్టరీత్యా నిరాటంకంగా పొందవచ్చు. నాకే దురుద్దేశం లేదు. ఈ ఒక్క కోరికా మన్నించండి.

ఇట్లు,

—లలిత."

సత్యప్రసాదు బాధగా కళ్ళు మూసుకొన్నాడు. కణతలు అదురుతున్నాయి.

"బాబూ!" సూరయ్య వచ్చాడు.

కళ్ళు తెరవకుండానే — "అక్కడ పెట్టి వెళ్ళు" అన్నాడు. సూరయ్య ఫ్లాస్క్, కప్పు టేబుల్ మీద పెట్టి వెళ్ళిపోయాడు.

• • •

"మీ వంకీల జుట్టును ఎదురుగా వేసుకొంటే చాలా బాగుంటుంది. మీ రెందు కలా జడని బిగుతుగా వేసుకొంటారు?" శ్రీనివాసు నిరుపమ వంకీల జుట్టు వేపు చూస్తూ అన్నాడు.

"ఎలా వేసుకొంటే ఏం లెండి! నా వంటి వారికి ఎలా ఉన్నా ఒకటే ... ఇదిగో, నేను రాణిని వేశాను. మీరు ముక్కని ఎత్తండి" అంది నిరుపమ.

"నిజం చెప్పారు. మీ వంటి సౌందర్యవతులు ఎలా ఉన్నా అందంగానే ఉంటారు. నాదే పొరపాటు. రాణిని వేశారా? రాణి ఎప్పుడూ రాజా పక్కను ఉంటేనే అందం. అందుకు రాణిని నేను సొంతం చేసుకొంటాను." శ్రీనివాసు అన్నాడు.

నిరుపమ మాటి మాటికి గుమ్మం వేపు చూడసాగింది. "టీ చేసి తీసుకొస్తాను, మీ రిద్దరూ ఆడుతూ ఉండండి" అని లలిత వెళ్ళిపోయింది. నిరుపమకి భయం భయంగా ఉంది.

"మీవి నిజంగా మీన నేత్రాలు. ఆ కళ్ళకి కాటుక పెడితే..," చేతిలో

అని తెలుసుకున్నాను. కాని, చేసిన తప్పు ఇంకా పెరగనీయను. . ."

"లలితా! అన్నీ నీ వేపునుండే ఆలోచించకు. నే నేం టీనేజ్ కుర్రాడిని కాదు. ప్రేమ ఒకరి తోను, పెండ్లి ఇంకొకరి తోను జరుపుకోవడానికి. నాకు ముప్పై సంవత్సరాల వయస్సు ఉంది. నా అభిప్రాయాలకి ఓ స్థిరత్వం ఉంది. నేను నిజంగా నిరుపమను ప్రేమిస్తున్నాను. ఆ సౌందర్యవతి నా జీవిత భాగస్వామిని కావడం కంటే నాకు కావలసినది ఏమీ లేదు. ఈ సంఘం ఒక కుక్కవంటిది. భయపడ్డామా వెంటపడి తరుముతుంది. ఎదురు తిరిగామా ఆకాశానికి ఎత్తుతుంది. నే నా అమ్మాయితో ధైర్యంగా బతక దలుచుకున్నాను. ఈ సంఘంలో కానీ, అది అనుకునే వ్యాఖ్యానాలతో కానీ నాకు పని లేదు. ఆ కాలం నా జీవితానికి అడ్డు రాదు. ఈ రోజు ఆమె అంగీకారాన్ని తీసుకోవాలనే నేను సంభాషణ అలా మొదలు పెట్టేంది."

"శ్రీనివాసయ్యా! నన్ను క్షమించు." లలిత కళ్ళమ్మట ఆనంద భాష్పాలు రాలాయి.

"అమ్మా. . . మామయ్యగారు!" అరుస్తూ ఇంటి లోపలికి పరుగెత్తింది.

ఈ మధ్య ధనమ్మగారు, బలరామయ్యగారు ఒక గదిలో కూర్చుని నిరంతరం భగవద్గీత పారాయణంలో కాలం గడుపుతున్నారు. వేళకి ఇంత తిండి, అదీ లలిత గుర్తు చేస్తే తింటున్నారు. పూర్వం కొడుకు ఒక అరగంట ఆలస్యంగా వస్తే తల్లడిల్లి పోయేవారు. ఇప్పుడా కొడుకుని ఒకే ఇంటిలోనే ఉంటున్నా చూడటం పడటం లేదు. మానాన్నే తమవంశానికే తీసిపోవడం ఒక కారణం కావచ్చు.

"అమ్మా. . . మామయ్యగారూ!" లలిత అరుపులకి ఇద్దరూ కంగారు పడ్డారు. ఈ పాటికి లలిత గొంతు అంత గట్టిగా వినడం ఇది రెండో సారి. ఇద్దరూ గాభరాగా బయటికి వచ్చారు. లలిత ధనమ్మగారిని చుట్టేసి ఆనందంగా "అత్తయ్యా"! అంది.

"నీ కింత సంతోషం కలిగించే శుభ వార్త చెప్పమ్మా తల్లీ?" బలరామయ్యగారు అన్నారు.

"నా [illegible] మన ఇంటికే [illegible] మా ప్రేమ [illegible] పెండ్లి చేసుకుంటా [illegible]" అంది.

"ఆ [illegible] [illegible], నా [illegible] [illegible]."

బలరామయ్యగారు శ్రీనుని పలకరించడానికి ముందు గదిలోకి వెళ్ళారు.

• • •

గదిలో లైటు వెలగ గానే లలిత ముఖాన్ని రెండు వేపు తిప్పింది. సత్యప్రసాదు వరావరి కిటికీ వద్ద కెళ్ళి నిలబడ్డాడు. సిగరెట్టు వెలిగించాడు. సత్యప్రసాదు పెద్దట లలిత ఉత్తరం చదివిన దగ్గరి నుండి తల బద్దలై పోయేటట్టు ఆలోచిస్తూనే ఉన్నాడు. మెర్సీకి లలితకి జరిగినదంతా చెప్పి ఆమెను క్షమార్పణ కోరుకోవడానికే నిర్ణయించుకున్నాడు. కానీ, ఎలా మొదలు పెట్టాలన్నదే తెలియడం లేదు. గతం గుర్తుకు వస్తోంది.

పెండ్లి చేసుకుని ఈ ఊరు రాగానే ఆఫీసుకి వెళుతున్నాడు. మెర్సీ పది రోజులు సెలవు పెట్టి మద్రాసు వెళ్ళిందని తెలిసింది. ఆమె కోసం ఎంతో ఆతృతగా ఎదురు చూడ సాగాడు. ఈ లోగా లలితకి తాను చెప్పవలసిన సేదో చెప్పేశాడు. పది రోజుల తరవాత మెర్సీ పని చేసే సెక్షనుకి వెళ్ళాడు. వచ్చింది. కానీ, ఎక్కడికో వెళ్ళిందని చెప్పారు. ఆ రోజే కాదు, ఆ తరవాత రెండు, మూడు రోజుల వరకూ తప్పించుకు తిరిగింది. అలిగిందేమో? ఎలాగైనా ఆదరించి, ప్రసన్నురాలిని చేసుకోవాలి అనుకున్నాడు. ఒక రోజు లీవు పెట్టి ఆమె సీటు వద్ద కాపలా కాశాడు. దొరికింది.

"హాయ్!" మామూలుగా పలకరించింది. ముందులా ఉత్సాహంగా మాట్లాడ లేదు. తనే కదుపబోతే— "సాయంకాలం మాట్లాడుకుందామిలే" అంది. కానీ, ఆ సాయంకాలం దొరక లేదు. తను తెగించి వాళ్ళ ఇంటి కెళ్ళాడు. ఆమె ఇంటిలోనే ఉంది. తనని కూర్చో పెట్టి కాఫీ ఇచ్చి, డ్రెస్సు చేసుకుని వచ్చింది. ఇద్దరూ పార్కుకి వెళ్ళారు.

"నీవు మారి పోయావు." తను నిష్ఠూరంగా అన్నాడు.

"మార్పు రావడ మనేది మానవ సహజం." ముభావంగా అంది.

"నే నేం నేరం చేశానని నన్ను దూరంగా పెడుతున్నావు?" ప్రశ్నించాడు.

"నీ వేమీ చేయలేదా?" ఆశ్చర్యంగా అడిగింది.

"ఆ పెండ్లి నేను కోరి చేసుకున్నానా? నన్ను తెలుసుకుని, నా హృదయాన్ని తెలుసుకున్న నీవు కూడా ఇలా మాట్లాడటం [illegible]?"

"నాకు తెలుసు, నీ హృదయం తెలుసు. కానీ, అది నా కిలా ఉపయోగ [illegible]" [illegible].

"ఇంతకు ముందు ఎలా ఉపయోగ పడ్డాయో ఇప్పుడుకూడా అలానే."

"ప్రసాద్! ఇంతకు ముందు దారి వేరు, ఇప్పటి దారి వేరు. ఇంతకు ముందు నీవు అవివాహితుడివి. కుల మత ప్రసక్తి లేదు, నన్ను వివాహం చేసుకుంటానన్నావు, నీ అమ్మా నాన్నా కాదంటే గువ్వల్లా ఎగిరిపోయి, ఎక్కడైనా బతుకుదాం అన్నావు. కష్టపడి పని చేసి, నాకు పెట్టి నా కడుపు నిండిన తరవాతే నీవు తింటా నన్నావు. అదీ ఇదీ కాకపోతే నాలుగైదు వేలు తీసుకుని పోయిగా, ఆనందంగా ఆ డబ్బు అయ్యే వరకూ తిరిగి ఎంగ్రీన్ తాగి సముద్రంలో పడిపోదా మన్నావ్! నీ కులం ఏది అయినా నా కులం ఇంకొకటి అయినా నీ వాడిన ప్రతిమాటనమ్మాను—గుడ్డిగా నమ్మాను. నేను స్త్రీ నయినా నాకు తెలియని నాలోని స్త్రీత్వాన్ని మేలు కొలిపావు. నిన్ను ప్రేమించాను. నీతో ఎటువంటి బతుకైనా సిద్ధ పడ్డాను. ఎందుకూ? అదీ నీవు వివాహం చేసుకుంటా నన్నావ్ కాబట్టి. నీ మాత్రపు వాడు మా కులంలో దొరకడని మాత్రం కాదు. ఇన్ని మాటలు చెప్పి, పెండ్లి చేసుకుని వచ్చి ఇంకా ఏం ముఖం పెట్టుకుని నన్ను మారావు అని అడగ గలుగుతున్నావ్?" మెర్సీ కోపంగా అంది.

"అన్నాను నిజమే. కానీ, పరిస్థితులకి బానిస నయ్యాను. పేరుకి మాత్రమే తాళి కట్టాను. మనసా వాచా నిన్నే ప్రేమిస్తున్నాను. నేను నిన్ను ప్రేమించడం అనేది అబద్ధమైతే ఈ ప్రపంచంలో ప్రేమ అనేదే ఒక్క అబద్ధం అవుతుంది" ఆవేశంగా అన్నాడు.

"ఇంతకీ ఇప్పుడు ఏం చేయ మంటావ్?" నిమ్మగా అంది.

"నాకు ఆమె అంటే ఇష్టంలేదు. నా ప్రేమ, నా కలలు, నేను బతకడం కూడా నీ కోసమే. అందుకని మనిద్దరం కలిసి జీవిద్దాం!" ఆశగా అన్నాడు.

"అంటే అదెలా? రెండు పెళ్ళిళ్ళు చేసుకోకూడదుగా?" అమాయకంగా అంది.

"ప్రేమకి పెళ్ళి కావాలా? నా మనసులో ప్రేమ మనల్ని విడదీయదు. అది చాలదా మనం జీవించడానికి?"

"ఓహో! అదా! అంటే తమరు నన్ను ఉంచుకొంటానన్న మాట! ప్రేమకి పెండ్లి అక్కరలేదుగానీ, మనుగడకి కావాలి. నేను గ్రాడ్యుయేట్ని. నీతో సమానంగా ఉద్యోగం చేస్తున్నాను. నా అంత ఖర్మం నాకు లేకపోయినా, అడుక్కొని మాత్రం జీవించడం లేదు. ఇంత బతుకు బతికి, ఇంత చదువు చదివి నన్ను నీకు ఉంపుడుకత్తెగా ఉండమంటావా? ఆ మాట అడగడానికి నీకు సిగ్గు వేయులేదా? దుర్మార్గుడా! నీ వొక గోముఖవ్యాఘ్రానివి. నీవు మంచి వాడి వనుకొని నీ నీడకి వచ్చాను నేను. నీ అసలు రంగు ఇప్పుడు బయటపడింది."

"మెర్సీ! నీవు తొందర పడుతున్నావ్! నన్ను అపార్థం చేసుకొన్నావు. అంత నీచమైన ఉద్దేశ్యంతో మాత్రం నేను అనలేదు." బాధగా అన్నాడు.

"నీవు అనకపోయినా దాని అర్థం అదే. ఇద్దరం ఉందామంటే ఏమిటి? నాతో కులికి మళ్ళీ పెళ్ళాం దగ్గరికి పరుగెడతావా? నీ కోసం నేను నా జీవితాన్ని పాడుచేసుకోవాలా? పెండ్లి చేసుకో. బాగుంది. నీతో ఉంటాను. అదీ బాగుంది. నేను పిల్లల్ని కనడానికి పేరు ఉంటుందా? ఇతను నా భర్త అని గర్వంగా చెప్పుకోవడానికి ఉంటుందా? ఉండదు. ముమ్మాటికి ఉండదు. అంటే రోజా నేను నీకు సుఖంకోసం నా ఒళ్ళుని అప్పగించాలన్న మాట. అంతేగా! నాకు గౌరవ మర్యాదలు అక్కర్లేదన్నమాట. అది నీ ఒక్కడి సొత్తే నన్నమాట. నేనూ నీతోబాటు గౌరవమైన ఉద్యోగం చేస్తున్నా, జనం చేత నీచంగా చూడబడాలన్న మాట. మేము క్రిష్టియన్సు మని మా మీద నీకు చిన్న చూపు ఉంటే ఉండుగాక. కానీ నీవూ, నీ హిందూ రచయితలూ రాసినంత హీనంగామాత్రం మేము ఉండటం లేదు. మీలో వ్యభిచారిణులు ఉన్నట్లే, మాలోనూ గుణవంతులు ఉన్నారు. నాకు ప్రేమ అంటే మంచి అభిప్రాయం ఉందిగానీ, నీవు చూపించేలాంటి ప్రేమ నాకు అవసరం లేదు. నాకు జీవితం కావాలి. నా ఇల్లు, నా భర్త, నా పిల్లలు అనేవి నాకు ఉండాలి. నా కుటుంబం అనే గర్వం నాకు ఉండాలి. అది నాకు శాశ్వతం. అంతేగానీ, క్షణికమైన కామోద్రేకాలు కాదు నాకు కావలసింది. నీకు నామీద ప్రేమ ఉంటే అది జీవితాంతం అభిమానంగా చూపించు. అంతేగానీ, ప్రేమ ఉంది — ఉంచుకొంటాను అనే మాటలు అనకు. నీవు ప్రేమ అనే మాట వాడినా సంఘం అలా అనదు. నీకు కావలసిన ప్రేమ రూపాయి పెట్టినా దొరుకుతుంది. కావాలిస్తే నీ భార్యమీద ఇష్టంగా లేకపోతే, అక్కడికే వెళ్ళి రోజా కొంటారం ప్రేమని కొనుక్కో. అంతేగాని, [illegible] నా [illegible] [illegible]. [illegible] గుడ్ బై!" [illegible] అమె [illegible] వెళ్ళిపోయింది.

శిలా ప్రతిమలా ఎంతసేపు కూర్చున్నాడో తనకే తెలియదు. చెరువులో దూకి చనిపోదామా అని కూడా అనిపించింది. అయినా, తెగించి ఆ పని చేయలేక పోయాడు. నిదానంగా ఆలోచిస్తే మెర్సీ అన్నదానిలోనూ తప్పులేదు. ఇద్దరాడవాళ్ళు పెడా పెడా వాయించి తనకి బాగా బుద్ధి చెప్పారు. తను ఇద్దరి ప్రేమని కోల్పోయాడు. ఇద్దరికీ దుర్మార్గుడే అయ్యాడు. తాను ఈ ఏడాది నుండి అదే మథన పడుతున్నాడు. లలితని ఏ విధంగా చేరుకోగలడు? కానీ, ఏ ముఖం పెట్టి మాట్లాడగలడు? ఆవిడ రాదంది కాబట్టే నేను కనబడ్డానా అని అంటే? అసలే లలిత చాలా అభిమానవంతురాలు. ఏం చెయ్యాలి? తమ ఇద్దరి మధ్య సేతువు ఎప్పుడు ఏర్పడుతుంది? అని ఇన్నాళ్ళు మథనపడుతూనే ఉన్నాడు. ఇన్నాళ్ళకి అవకాశం కలిసి వచ్చింది. ఆమె ఏమైనా అనుకోనీ, ఏమైనా అననీ, జరిగింది అంతా చెప్పేసి లలితని క్షమార్పణ కోరి ... సత్యప్రసాదు వెనక్కి తిరిగాడు. మంచం ఖాళీగా ఉంది. వాచీ వేపు చూసుకొన్నాడు. తను గదిలోకి వచ్చి గంట అయిందన్న మాట. గంటవరకూ ఉలకక, పలకక కిటికీ వద్దే ఉండిపోతే ఏ స్త్రీ మాత్రం ఏం చేస్తుంది? అసలే అభిమానం విడిచినట్టే తన మూర్ఖత్వం వలన రెండోసారి కూడా పోగొట్టుకొన్నాడు. ఇక ఈ జన్మకి లలితని చేరుకొనే ఆశలేదు. సత్యప్రసాదుకి దుఃఖం వచ్చేసింది. దిండులో తలదూర్చి తెల్లవార్లూ బాధ పడి తన హృదయ భారాన్ని తీర్చుకొన్నాడు.

తెల్లవారుజామున శ్రీనివాసు వెళ్ళిపోతున్నాడని ధనమ్మగారు, బలరామయ్యగారు లేచి కూర్చున్నారు. కానీ, హాలు మధ్యలో కోడలు పెట్టే బేడా కూడా ఉండటం చూసి ఆశ్చర్యపోయారు. వంటగదిలో నుండి లలిత కాఫీ ట్రేతో వచ్చింది. లలిత కళ్ళు ఎర్రగా ఉబ్బి ఉన్నా, మనిషి తలారా స్నానం చేసిందేమో అప్పుడే విచ్చిన పువ్వులా నిర్మలంగా ఉంది.

"కాఫీ తీసుకోండి, మామయ్యా!"

"ఇంత వేకువనే ..." ఆయన నసిగారు.

"ఈ ఇంటిలో నా జీవితం మీకు కాఫీ ఇవ్వడంతోనే ప్రారంభమైంది, తీసుకోండి." నవ్వుతూ అందించింది.

"లలితా ..." భయంభయంగా అన్నారు.

లలిత ఏమో అనబోయి కళ్ళతోనే వారించింది. శ్రీను లోనికి వచ్చాడు.

"బావగారు ఎక్కడికైనా వెళుతున్నారా?" శ్రీనివాసు అడిగారు.

"కాదు, నేనే." లలిత అంది.

వృద్ధదంపతు లిద్దరూ గతుక్కుమన్నారు.

"ఎక్కడికి?"

"నీతోబాటు ప్రయాణం చేసి మా ఇంటికి." లలిత అంది.

"అనుకోకుండా ఇంత హఠాత్తుగానా? బావగారేరి?" చుట్టూ కలయజూస్తూ అన్నాడు.

"ఆఁ. అనుకోకుండానే. ఏడాది అయింది. అమ్మని, నాన్నని చూడాలని ఉంది. నిరుపమ వంకను బయలుదేరుతున్నాను. మీ బావ గారికి రాత్రంతా చెప్పి ఒప్పించాను. నీతో మాట్లాడాలని ఆయన రెండుసార్లు నీ గది దగ్గరికి కొచ్చారు గానీ, నీవు మంచి నిద్రలో ఉన్నావు. ఇప్పుడు ఆయన కూడా అదే స్థితిలో ఉన్నారు. నీవు ఈ కాఫీ తాగి ఆటో తీసుకురా! సందేహాలు ఏమైనా మిగిలితే ట్రెయినులో తీరుస్తాలే." గబగబా అనేసింది.

శ్రీనివాసు వాచి చూసుకొని కాఫీ గబగబా తాగేసి బయటికి పరుగెట్టారు.

"ఏమిటమ్మా, లలితా!" ధనమ్మగారు ఆత్రతగా అన్నారు.

"నాది కాని ఈ గృహంలో ఒంటరిగా నేను ఉండలేనమ్మా! అందుకనే వెళ్ళిపోతున్నాను. మొట్టమొదటే ఈ పని నేను చేయాలనుకొన్నాను. కానీ, జీవితానికి సంబంధించిన విషయాలు ఎంత నిదానంగా ఆలోచిస్తే అంత మంచిదని ఆగాను. అంతేకాదు. మీ ప్రేమాభిమానాలు కూడా నన్ను కట్టి పడేశాయి. ఇక తప్పలేదు."

"లలితా! నీవు వెళ్ళకమ్మా! మాకు కొడుకు పుట్టలేదు, కూతురే పుట్టిందనుకొంటాము. వాడినే ఈ ఇంటిలోనుండి పొమ్మంటాం. వాడూ, అదీ కలిసి ఎలాగైనా తగలడనీ. ఈ వృద్ధాప్యంలో మమ్మల్ని ఒంటరి వాళ్ళని చేయకమ్మా!" దీనంగా అన్నారు బలరామయ్యగారు.

"కొన్ని పనులు మనకి ఇష్టంలేకపోయినా, సంఘంకోసం ఇష్టపడాలి. నేను ఉండి మీ అబ్బాయిని తరమడం అనేది మంచిపని కాదు. నా యందు ప్రేమ ఉన్నందుకు చాలా కృతజ్ఞురాలిని. నన్ను ఆపకండి." దృఢంగా అంది.

దూరంగా ఆటో వస్తున్న శబ్దం వినవస్తోంది.

ధనమ్మగారు చప్పున లలిత చేతులు పట్టుకొని, "నీవు కాదనుకొని వెళ్ళినా, ఇది నీ ఇల్లే. నీవు మా కోడలివే. ఈ ఇంటి తలుపులు నీ కోసం తెరిచే ఉంటాయి. మా కంఠంలో ప్రాణం ఉన్నంతవరకూ నీ రాకకోసం ఎదురు చూస్తూనే ఉంటాము. లలితా! తెలిసో, తెలియకో మేము నీకు చాలా అన్యాయం చేశాం. లలితా! మమ్మల్ని మాత్రం శపించకమ్మా" అని కళ్ళమ్మట నీళ్ళు పెట్టుకొంటూ అన్నారు.

"ఆ పని చేసేదాన్ని అయితే మీ ఇంటిలో ఇన్నాళ్ళు ఉండేదాన్నే కాదు."

"లలితా! ఆలస్యం చేయకు. టైము లేదు." శ్రీనివాసు హడావిడిగా అన్నాడు.

సామాను ఆటోలో సర్దిన తరవాత— "బావగారికి చెప్పకుండా ..." అని నసిగాడు.

"సరేలే! ఆయనది కుంభకర్ణుడి నిద్ర. నిద్ర లేపడానికి పూనుకుంటే మనం ఒక రోజు ఆలస్యంగా వెళ్ళవలసి ఉంటుంది" అంది నవ్వుతూ.

"సరే! రేపు ఏదైనా విషమ్మారంగాని వస్తే ..."

"ఆయన నేయా వేయరు, నీవు పదా పదవు. పద" అంది.

శ్రీనివాసు దంపతుల కిద్దరికీ నమస్కరించి ఆటో ఎక్కాడు.

లలిత దంపతులు ఇద్దరి కాళ్ళకి నమస్కరించి, ధనమ్మగారి చేతికి ఒక కాగితం ఇచ్చి నిరుపమకి ఇవ్వమని చెప్పి ఆటో ఎక్కింది.

ఆటో దూసుకుపోయింది.

వెలుగురేఖలు పొడసూపాయి.

• • •

ఒక తప్పు సరిదిద్దుకొందామంటే రెండో తప్పు జరిగిపోయింది ఘోరాతి ఘోరంగా. ఎదురుపడి మాట్లాడలేదు. అందుకని లలిత అవలంభించిన మార్గమే ఉత్తమమని, అంతా విపులంగా వ్రాసి వంటగదివేపు వచ్చాడు సత్యప్రసాదు. లలిత లేదు. తల్లి ఉంది. బాత్ రూము చూశాడు. అదీ ఖాళీగానే ఉంది. తోటలో తిరుగుతున్నట్లు లలిత గదిలోకి చూశాడు. గదంతా బోసిపోయినట్లు ఉంది. లలిత సామాను అక్కడ లేదు. ముందు గది ఖాళీగానే ఉంది. శ్రీనివాసు ఈ ఊరి నుండి వాళ్ళ ఊరికి ట్రాన్స్ఫర్ చేయించుకొన్నాడని తెలుసు. లలిత అతనితోపాటు పుట్టింటికి వెళ్ళిపోయిందా?

సత్యప్రసాదు అక్కడే చతికిలబడి పోయాడు.

నిరుపమ మధ్యాహ్నం మామూలుగా వచ్చింది. రాత్రినుండి ఆమెకి దిగులుగా ఉంది. ఈ రోజు శ్రీనివాసు వెళ్ళిపోతాడని తెలుసు. అది తలుచుకొంటేనే ఏదో వెలితిగా అనిపిస్తోంది. శ్రీనివాసు తనవేపు కళ్ళెత్తి చూడనప్పుడంతా శరీరంలోనూ, మనస్సులోనూ ఏదో ఆరాటంగా ఉంటుంది. అలా ఎందుకు జరుగుతున్నదో తనకే తెలియడం లేదు. ఏదో ఆకర్షణ అయస్కాంతంలా లాగుతోంది. అతనితో మాట్లాడకూడదని ఇంటిలో ప్రతిజ్ఞ చేసుకొన్నా, అతన్ని చూడగానే మాట్లాడకుండా ఉండలేకపోతోంది. ఆశలు అనేవి పెంచుకోకూడదు అని తన వంటి స్త్రీకి కూడదు అని తెలిసినా ఏవో ఆశలు, దాని తాలూకు కలలు. ఈ రోజు శ్రీనివాసు ఈ ఇంటిలో ఉండడని తెలిసినా వెళ్ళాలనే ఆరాటంతో వచ్చింది. ముందు గది శూన్యంగానే ఉంది. ముందు గదే కాకుండా, ఇల్లంతా బోసిపోయినట్లు ఉంది. ఇదేమిటి ఇలా ఉంది ఇల్లు అనుకొంటూ హాలులోకి వచ్చింది. హాలులో ధనమ్మగారు నేలమీద కొంగు పరుచుకొని పడుకొని ఉన్నారు. బలరామయ్యగారు అలవాటైన ఆయన వాలుకుర్చీలో మేను వాల్చి వున్నారు

"పెద్దమ్మా! లలిత ఏది?" నిరుపమ ప్రశ్నించింది.

ధనమ్మగారి ముఖమంతా ఉబ్బరించి ఉన్నది. కొంగున ముడివేసి ఉన్న కాగితాన్ని తీసి నిరుపమకి ఇచ్చి తిరిగి నేలమీద పడుకొన్నారు.

నిరుపమ గబగబా కాగితాన్ని విప్పింది

"నిరూ!

ఎంత హఠాత్తుగా మనం కలుసుకొన్నామో, అంతే హఠాత్తుగా విడిపోయాం. నేను ఒక ఏడాది ఇక్కడ ఉండగలిగా నంటే అది నీ స్నేహమే. ఎడారిలో ఒయాసిస్సులా నీవు నా కెంతో తోడ్పడ్డావు. నీ మంచితనం ఎప్పటికప్పుడు నన్ను బాధ పెట్టేది. ఇంతమంచి నిరుపమకి నేనేమైనా మంచి సహాయం చేయగలనా? అని అనుకొనేదాన్ని. ఆఖరికి నా కోరిక ఫలించింది. నీ మంచితనానికి బహుమానంగా మా శ్రీను అన్నయ్యని నీకు కానుకగా ఇస్తున్నాను. దీనివల్ల మన మిద్దరం విడిపోవడం అనేది ఉండదు. నిన్నటివరకూ ఇక్కడ కలిసి ఉండేవాళ్ళం. రేపటినుండి మా ఊరిలో. అనుకున్నవి జరగకపోవడం, అనుకోనివి జరగడమే మానవ జీవితం, అనుకోకుండా నీ జీవితం పూలు పూస్తోంది. దానికి నా హృదయపూర్వకమైన అభినందనలు. తిరిగి కలుసుకోవడం మన ఊరిలో.

ప్రేమతో నీ

—లలిత."

"లలితా!" బావురుమంది నిరుపమ.

వృద్ధదంపతు లిద్దరూ ఉలిక్కిపడిలేచి

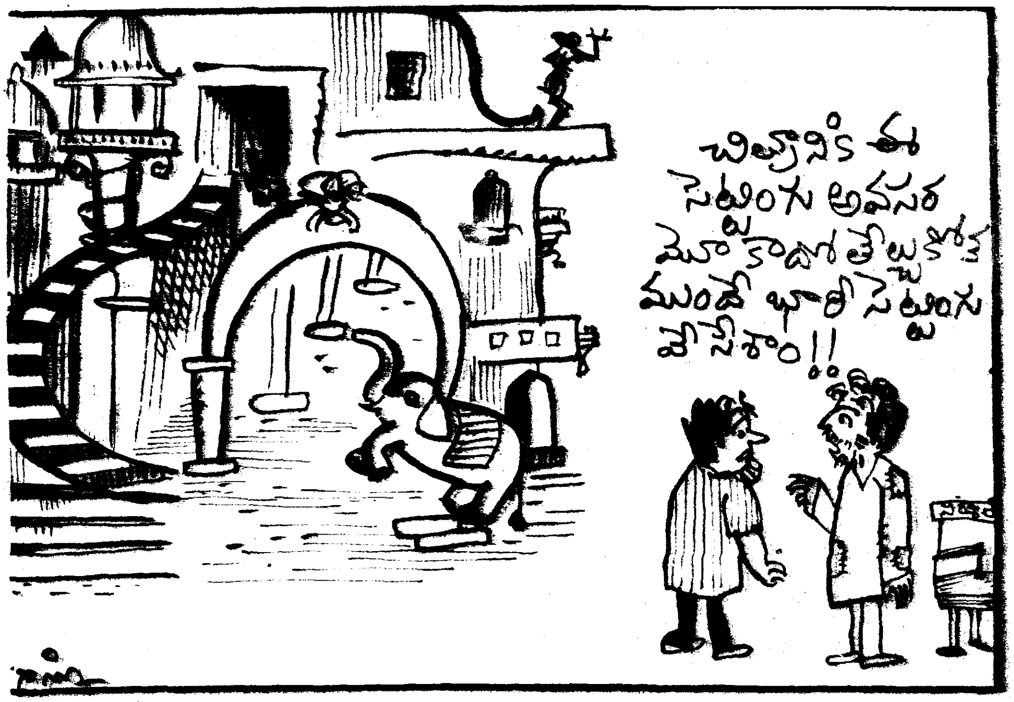

కూర్చుని నిరుపమ ఏడుపు చూసి, కీడు శంకించి, "నిరూ! ఏమైంది, లలిత ఏమని వ్రాసింది?" అని గాభరాగా అడిగారు.

"ఏమని వ్రాస్తుంది? ఏమీ వ్రాయదు. తిట్టదు, ఒకరిని నిందించదు. అదే తనలో ఉన్న గొప్పతనం. నా అన్న వలన ఆమె బ్రతుకు ఎడారి అయినా, తన అన్న ద్వారా నా బ్రతుకుని నందనవనం చేస్తోంది. ఇంతకన్నా పెద్ద శిక్ష మనకి ఇంకొకటి లేదు, పెద్దనాన్నా!" వెక్కివెక్కి ఏడ్చింది.

• •

నిరుపమ పెండ్లి నిశ్చయమైంది. ఈ తెల్లవారుజామున పెండ్లి వారు దిగుతారు. నిరుపమ లలితని రమ్మనమని మరీ మరీ వ్రాసింది. పెండ్లివారిని తీసుకుని రావడానికి నిరుపమ అన్నయ్య కృష్ణప్రసాదుతోబాటు సత్యప్రసాదు బయలుదేరాడు. రైలు వచ్చింది. ఒక కంపార్టుమెంటునిండా పెండ్లివారు ఉన్నారు. ముందు శ్రీనివాసు దిగి సత్యప్రసాదుతో కరచాలనం చేశాడు. ఒక్కొక్కరే దిగుతున్నారు. సత్యప్రసాదు ఆత్రంగా చూడసాగాడు. కంపార్టుమెంటు ఖాళీ అయింది. అంతా పాడా విడిగా ఉంది. ఆశ చావక సత్యప్రసాదు సామాను వంకతో కంపార్టుమెంటులోకి ఎక్కాడు. చెత్తా చెదారంతో అసహ్యంగా ఉంది. ఏదో ఆశ, అనుమానం— లావేటరీ తలుపులు తోసి చూశాడు. గప్పున గబ్బువాసన కొట్టింది. నీరసంగా క్రిందికి దిగాడు.

లలిత అన్నగార్ని, తండ్రి సత్యప్రసాదు వద్ద కొచ్చి ఏదేదో చెప్పసాగారు. అతనికి ఒక ముక్కా అర్థం కావడం లేదు. ఆఖరికి సత్యప్రసాదే— "లలిత ఎందుకు రాలేదు?" అన్నాడు.

"మీ వాళ్ళకి కోపం వస్తుందేమో, రమ్మని అన్నాం. రానని మొండికేసింది" అని వాళ్ళన్నారు.

"ఇప్పుడు ఏలూరు వెళ్ళడానికి ట్రెయిన్లు ఉన్నాయా?" ఆత్రంగా ప్రశ్నించాడు. వాళ్ళు ఒకరి ముఖాలు ఒకరు చూసుకొన్నారు.

మైకులో అనౌన్సర్ అరుస్తోంది— "నాలుగవ నంబరు ప్లాటుఫారం మీద ఉన్న హౌరా ఎక్స్‌ప్రెస్ ఇంక కొన్ని క్షణాల్లో బయలుదేరబోతోంది" అని.

అంతే వేగంగా రైలు కట్టకి అడ్డం పడి పరుగెత్తాడు సత్యప్రసాదు.

• • •

సంధ్య చీకటి నలుమూలల నెమ్మది నెమ్మదిగా అలుముకొంటూంది. మంచం మీద పడుకొని నవల చదువుతున్న లలితకి అక్షరాలు నెమ్మది నెమ్మదిగా మసకబారుతున్నాయి. లేచి లైటు వేసుకోవాలంటే బద్ధకంగా ఉంది. చదవకుండా ఊరికే ఉండాలంటే మనస్సు పరిపరి విధాల పోతూంది. నిరుపమ ఎంత బాధ పడిందో! అత్తగారు, మామగారు ఎంత వ్యధ చెందుతున్నారో! అయినా, ఇక వాళ్ళతో తనకేం పని? ఇంట్లోవాళ్ళకి ఇంకా ఏమీ చెప్పలేదు. ఈవేళో రేపో బయటపడక తప్పదు. కడుపుతో ఉన్నమ్మ కనక మానదు: అన్నట్లు ఒక విషయం ఎన్నాళ్ళని దాచగలం? వదిన చంటిబిడ్డ తల్లి అని అమ్మ ఇంటిలో ఉండిపోతానంటే 'నే నుంటాలే. నీవు వెళ్ళమ్మా' అని తల్లిని పంపించింది. 'నీవు రాకపోతే మీ అత్తా మామలు ఏమంటారో?' అంటే నాకు ఇంకా నాలుగు రోజులు ఉండాలని ఉంది, ఇప్పుడు వస్తే రానివ్వరు అని సర్ది చెప్పింది. కానీ, ఇలా ఎన్నాళ్ళు?

ఒంటిమీద బరువైన చల్లని శరీరం పడింది. లలిత అరవబోయింది. "లలితా! భయపడకు. నేను పవిత్ర భారత నారీ పతిదేవుణ్ణి— సత్యప్రసాదుని." లలిత విదిలించుకోబోయింది. అతని చేతులు ఆమెను ఇంకా గట్టిగా చుట్టివేశాయి.

"లలితా! నేను చెప్పేదంతా వినే వరకూ నీకు ఈ శిక్ష తప్పదు. విన్న తరవాత నీవు నాకే శిక్ష విధించినా స్వీకరిస్తాను. లలితా! మీ ఆడవాళ్ళు ముందు జీవితాన్ని గూర్చి ఆలోచిస్తారు. మేము యవ్వనం గూర్చి మాత్రమే ఆలోచిస్తాము. అదే ఇద్దరి మధ్య వత్యాసం. నేను మెర్సీని ఇష్టపడ్డాను. ఎందుకు ఇష్టపడ్డానంటే దానికి అర్థం లేదు. తన స్థానంలో నువ్వు ఉన్నా, మరెవ్వరైనా అంతే జరిగేది. ఎందుకంటే మా ఆఫీసు కంతటికి తనొక్కతే లేడీ టైపిస్టు. ఆ అమ్మాయితో మాట్లాడాలని మా వాళ్ళందరికీ మహా ఉబలాటంగా ఉండేది. నేనూ అదే దోవన వెళ్ళాను. అంతకు మించి వెళ్ళాను. అదే ప్రేమ అనుకొన్నాను. పెండ్లి చేసుకొంటానన్నాను. అందుకని ఆమె నాతో చనువుగా తిరిగింది. తప్పు నాదే. అమ్మావాళ్ళ కన్నీటికి, బెదిరింపులకి లొంగిపోయి నీ మెడలో తాళి కట్టాను. కానీ, ఆకర్షణ అటే ఉంది. అందుకని నీతో అలా అన్నాను. కానీ, ఆమె నా కళ్ళు తెరిపించింది అనేకన్నా నా మొహాన పేడనీళ్ళు కొట్టింది అంటే బాగుంటుంది. ఇటు నీతోనూ కొట్టించుకొన్నాను. అటు ఆవిడతోనూ కొట్టించుకొన్న తరవాత ఏ మొహం పెట్టుకొని నీ దగ్గరికి రాను? అలానే మథనపడ్డాను ఈ సంవత్సరం అంతాను. నిన్ను చూస్తూ నోరు చప్పరిస్తూ గడిపాను. ఆ రోజు హరి వాళ్ళ ఇంటి కెళ్ళినప్పుడు నా శరీరం, మనస్సు ఎలా ఎదురు తిరిగాయో నీ కెలా చెప్పను? ఆ తరవాత నీవు ఆ లెటరు వ్రాశావు. నాకు నిన్ను చేరుకోవడానికి మంచి అవకాశం వచ్చిందని సంబరపడ్డాను. అప్పుడే నీకు జరిగినదంతా చెప్పాలనుకొన్నాను. ఏ విధంగా మొదలుపెడితే బాగుంటుందో అని ఆలోచిస్తూ నిలబడిపోయాను. నా ఈ ఆలస్యాన్ని నీవు నిరాదరణగా భావించి వెళ్ళిపోయావు. తరవాత రాత్రంతా ఎంత బాధపడ్డానో చెప్పలేను. అప్పుడే కూర్చుని అంతా విపులంగా నీకు లెటరు వ్రాశాను. కానీ, దురదృష్టం నాది కాబట్టి నీవు ఇంటిలోనుండే వెళ్ళిపోయావు. తరవాత ఇక్కడికి రావాలన్నా, లెటరు పోస్టు చేయాలన్నా భయంవేసింది. నిరుపమ పెండ్లిమీద ఎన్నో ఆశలు పెట్టుకొన్నాను. కానీ, నీవు రాలేదు. ఇక నేను జాప్యం చేస్తే చేజేతులా నా జీవితమంతా పాడుచేసుకొన్నట్లు అవుతుందని పరుగెత్తుకొచ్చాను. లలితా! చావుకి తెగించివచ్చాను. ఈ తప్పే ఆడది చేస్తే క్షమార్పణ ఉంటుందా? అని నన్ను ప్రశ్నించకు. నన్ను క్షమించు. నన్ను క్షమిస్తే నీ చేతులు నా మెడచుట్టూ వెయ్యి. ఇన్నాళ్ళూ ఈ గదిలో చీకటి ఉన్నట్లు చీకట్లో బ్రతికాము. ఇప్పుడు లైటువేసి ఈ గదిని వెలుగుతో నింపినట్లే మన జీవితమంతా వెలుగుతో నింపుకొందాం. నీవు క్షమించకపోతే ఇలానే వెళ్ళిపోతాను. బ్రతికిమాత్రం ..."

లలిత తన చేతులను పూలహారంలా అతని మెడచుట్టూ వేసి, "స్త్రీది అమృత హృదయం కాబట్టి మీ మగాళ్ళు ఎన్ని తప్పులు చేసినా వాళ్ళకి ముందు జీవితం ఉంటున్నది. మీ పురుషులది రాక్షస మనస్తత్వం కాబట్టే స్త్రీకి ముందు మనుగడ లేకుండా పోతోంది" అంది నిర్వికారంగా.

"లలితా డియర్! అవేవీ నా తలకి ఎక్కవు. నీవు నన్ను క్షమించావు. నాకంతే చాలు" అని లేచి గోడని తడిమి స్విచ్ నొక్కాడు.

"చీకటి పారిపోయి మన జీవితాలలోకి వెలుగు వచ్చింది, లలితా" అన్నాడు, చిన్న పిల్లాడిలా సంబరపడిపోతూ.

(సమాప్తం)